

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Romana Repolusk

**VPLIV RASTI PREBIVALSTVA NA GOSPODARSKO RAST V DRŽAVAH V
RAZVOJU**

Primer Kitajske

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Romana Repolusk

Mentor: izr. prof. dr. Matija Rojec

Somentorica: izr. prof. dr. Maja Bučar

**VPLIV RASTI PREBIVALSTVA NA GOSPODARSKO RAST V DRŽAVAH V
RAZVOJU**

Primer Kitajske

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Vpliv rasti prebivalstva na gospodarsko rast v državah v razvoju: primer Kitajske

Svetovno prebivalstvo se drastično povečuje. V letu 2007 svet poseljuje že skoraj 6,7 milijarde ljudi. Naraščanje prebivalstva je skupen problem vseh, saj predstavlja vedno večjo obremenitev za okolje in naravne vire in tudi za družbo in socialne razmere. Do ustreznih rešitev se skuša dokopati mednarodna skupnost v različnih organizacijah, institucijah ter srečanjih, a kljub temu v večini primerov ostaja populacijska politika primarno v domeni posameznih držav. Medtem ko se razvite države spoprijemajo z upadom števila rojstev, posledično manjšim številom delovno aktivnega prebivalstva ter staranjem populacije, pa večina držav sveta poskuša omejiti nataliteto in zagotoviti boljše življenje svojim prebivalcem. Boljše življenje pa lahko prinese le gospodarski razvoj. Sinergija obeh politik je tako cilj, h kateremu teži večina držav svetovne skupnosti. Le redkim uspe. Med najuspešnejše pa gotovo sodi Kitajska, ki ji je uspelo ustvariti ravnotežje med razvojem prebivalstva ter zagotavljanjem gospodarske rasti in napredka. Diplomaska naloga tako na primeru Kitajske poskuša ugotoviti, kako rast prebivalstva vpliva na gospodarsko rast v državah v razvoju.

Ključne besede: prebivalstvo, razvoj, Kitajska.

Influence of Population Growth on Economic Growth in Developing Countries: The Case Study of China

World population is drastically increasing. In 2007 there were more than 6.7 billion people inhabiting our planet. Population growth is a common problem as it represents an increasing pressure on environment and natural resources, as well as on society and social order. International community through its several different organizations, institutions and summits is trying to solve this global challenge, but at the end population policy is still within domain of sovereign national governments. Today some countries are facing the problem of declining populations and consequently less economically active population on one hand and aging population on the other, the majority of developing countries try to control the natality and ensure a better life for their people. The only way to ensure a better life is with the economic development of the country. Synergy of population and economic policy is therefore the main objective of the most countries. But only a few succeed. One of the most successful countries is China, a country which managed to establish a balance between development and population to ensure economic growth and progress. This thesis is trying to establish a connection between population growth and economic development using the case study of China.

Key words: population, development, China.

KAZALO

1. UVOD	7
1.1 Identifikacija problema in hipotetični okvir naloge	8
1.2 Metodološki pristop in struktura naloge.....	9
2. PREBIVALSTVO IN RAZVOJ	10
2.1 Rast za razvoj	12
2.2 Prebivalstvo.....	14
2.2.1 Rast in razvoj prebivalstva	15
2.2.2 Demografski prehod.....	18
2.3 Teoretična izhodišča rasti prebivalstva in gospodarskega razvoja.....	20
2.3.1 Makroekonomski pristopi	20
2.3.2 Stroški hitre rasti prebivalstva.....	23
2.4 Populacijska politika	28
2.4.1 Prebivalstvena politika v državah v razvoju	29
2.4.2 Organizacija Združenih narodov in prebivalstvena politika	32
2.4.3 Spornost prebivalstvene politike	36
2.5 Sklep.....	36
3. KITAJSKA	37
3.1 Gospodarski razvoj in prebivalstvena politika	38
3.1.1 Gospodarski razvoj in prebivalstvena politika med leti 1949 –1970.....	40
3.1.2 Obdobje med 1971–1990	42
3.1.3 V novo tisočletje.....	48
3.2 Zgodba o uspehu	55
4. SKLEP	59
5. LITERATURA	62

SEZNAM KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
DVR	Države v razvoju
EU	Evropska unija
HDI	Indeks človeškega razvoja – <i>Human Development Index</i>
HDR	Poročilo o človeškem razvoju – <i>Human development report</i>
HIV/AIDS	Virus človekove zmanjšane odpornosti – <i>Human Immunodeficiency Virus/</i> Aktivirani imunski deficitni sindrom – <i>Acquired Immune Deficiency Sindrom</i>
ICPD	Akcijski program mednarodne konference Združenih narodov o prebivalstvu in razvoju – <i>International Conference on Population and</i> <i>Development</i>
IUSSP	Mednarodna unija za znanstveno preučevanje prebivalstva – <i>International Union for the Scientific Study in Population</i>
KP	Komunistična partija
LR	Ljudska republika
OZN	Organizacija združenih narodov
OECD	<i>Organisation for economical development</i> – Organizacija za ekonomski razvoj
RCNT	Razvojni cilji novega tisočletja – <i>Millennium Development Goals</i>
TNI	Tuje neposredne investicije
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> – Razvojni program Združenih narodov
UNFPA	Skład Združenih narodov za populacijske aktivnosti – <i>United Nations Population</i> <i>Fund</i>
ZDA	Združene države Amerike

SEZNAM TABEL IN SLIK

Tabela 2.2.1.1: Rast svetovnega prebivalstva	17
Tabela 2.3.2.1: Primerjava stopnje rasti prebivalstva s stopnjo rasti BDP med leti 1975 in 2004	24
Tabela 2.3.2.2: Število prebivalstva, stopnja rasti prebivalstva in delež prebivalstva mlajšega od 15 let.....	26
Tabela 3.1.1: Rast prebivalstva Kitajske.....	39
Tabela 3.1.1.1: Rast BDP med leti 1952 in 1970.....	41
Tabela 3.1.1.2: Rast prebivalstva med 1950 in 1970	41
Tabela 3.1.2.1: Izvoz blaga in storitev	46
Tabela 3.1.3.1: Razmerje moški:ženske.....	49
Tabela 3.1.3.3: Pismenost v odstotkih.....	53
Tabela 3.1.3.4: Delež žensk v delovno aktivni populaciji	53
Tabela 3.1.3.5: HDI razvoj.....	54
Tabela 3.2.1: TNI	57
Slika 2.2.2.1: Demografski prehod.....	19
Slika 3.1.3.2: Prikaz staranja prebivalstva	50

1. UVOD

Po ocenah Organizacije združenih narodov (OZN) je leta 2005 svetovno prebivalstvo preseglo število 6,5 milijard. Vsako minuto na svet prijoka 160 otrok, kar pomeni, da svet letno pridobi več kot 84 milijonov novih prebivalcev in kar 90 odstotkov le-teh se rodi v tretjem svetu. Tako je človeštvo za doseg zadnje milijarde ljudi potrebovalo le borih 12 let, zaradi česar dejansko lahko govorimo o eksploziji prebivalstva¹. Se pa v zadnjih desetletjih kažejo vedno večje razlike med razvitimi in državami v razvoju – medtem ko se države v razvoju soočajo s skokovitim porastom v številu prebivalstva, pa se razvite države spopadajo s starajočo populacijo in vse manjšim številom rojstev. Po ocenah je leta 1990 v državah v razvoju živelo 76,9 odstotkov svetovnega prebivalstva, medtem ko naj bi do leta 2025 ta delež porasel na kar 83,2 odstotka², kar pomeni, da rast prebivalstva predstavlja pomemben dejavnik v razvoju nerazvitih in držav v razvoju.

Hitra rast prebivalstva sama po sebi ne bi bila problematična, če ne bi s seboj nosila vedno novih obremenitev za okolje in naravne vire, potrebne so večje količine hrane, prav tako se spreminja starostna struktura prebivalstva in delež tistih, ki aktivno prispevajo k dobrobiti družbe, vedno bolj pa se povečujejo tudi migracijski pritiski. Globalni okoljski problemi, kot so: degradacija zemlje, krčenje gozdov, podnebne spremembe, globalno segrevanje in povečana socialna neenakost se upoštevajo kot posledica vedno večjega števila svetovne populacije.

Naraščanje prebivalstva je sicer zelo pereč in človeštvu skupen problem, ki ga rešuje mednarodna skupnost skozi svoje različne organizacije, institucije in srečanja, a kljub temu v večini primerov ostaja populacijska politika primarno v domeni posameznih držav, ki z le-to poskušajo uravnavati in reševati ne le prej naštete probleme, ki izhajajo iz povečanega števila prebivalstva, ampak z njimi poskušajo vplivati na gospodarski položaj oziroma gospodarski razvoj države.

¹ Vir <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

² Vir Pörtner, Claus Chr (1996): Population and economic growth; <http://faculty.washington.edu/cportner/papers/MScDiss.pdf>; 2. 4. 2007.

Če po eni strani ugotavljamo, da obstajajo ogromne razlike v rasti prebivalstva med razvitimi državami in državami v razvoju, pa že samo poimenovanje nakazuje, da med državami obstajajo tudi razlike v gospodarski razvitosti. Sam razvoj je tako po eni strani cilj, po drugi sredstvo, po tretji strani pa spremljajoči dejavnik človekove dejavnosti (Senjur 1991:13). Razvoj je nekaj, k čemur težijo vse države, tako tiste, ki se danes ponašajo z nazivom najbolj razvitih, še bolj pa tiste, ki so pogosto v praznem teku, da bi le-te dohitele.

1.1 Identifikacija problema in hipotetični okvir naloge

Med najpomembnejše dejavnike razvoja brez dvoma sodi prav prebivalstvo, saj so ljudje nosilci razvoja in napredka posamezne družbe. V procesu dohitevanja v stopnji razvoja je najpomembnejši človeški faktor in to ne le njegova velikost, ampak predvsem njegova ustreznost, se pravi stopnja znanja. Državam zamudnicam bo dohitevanje uspelo le, če bodo imele dovolj znanja in če bo le-to dovolj dobro, celovito in multidisciplinarno (Bučar 2003: 53).

Rast prebivalstva opredeljujejo trije dejavniki: rodnost, smrtnost in stopnja migracije prebivalstva. Država s svojo politiko lahko vpliva predvsem na odločitve posameznikov za rojevanje, sooblikuje lahko tudi odločitve in možnosti za migracije, medtem ko je smrtnost zunanji dejavnik, na katerega ni moč vplivati (Pörtner 1996). Osnovni cilj diplomske naloge bo tako osredotočen na iskanje povezav med problematiko rasti prebivalstva in razvojno politiko države – rast prebivalstva bom raziskala skozi natalitetno politiko države.

In ko premišljujemo o državah, ki so v zadnjih desetletjih dosegle največjo gospodarsko rast in so hkrati implementirale najbolj intenzivno populacijsko politiko, nikakor ne moremo mimo Kitajske. Korelacijo med populacijsko in gospodarsko-razvojno politiko v državi bom prikazala na primeru Kitajske, države, ki je z več kot milijardo prebivalstva daleč najbolj naseljena država na svetu. Približno vsak peti človek je Kitajec.

V drugi polovici prejšnjega stoletja je Kitajska začela izvajati intenzivno proti natalitetno politiko, ki danes velja za enega najuspešnejših primerov regulacije populacijske politike na svetu, hkrati pa se je Kitajska v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja prebila v sam svetovni gospodarski vrh. Številni strokovnjaki so tako prepričani, da bo najkasneje do leta 2027 Kitajska gospodarsko prehitela tudi ZDA (Ilič 2005, Mašanovič 2005).

Hipotetični okvir naloge bo tako teza, da je predpogoj za gospodarski napredek manj razvitih držav omejitev stopnje rasti prebivalstva. V diplomskem delu pa bom poskušala odgovoriti tudi na vprašanje, če je mogoče uspešen model populacijske in razvojne politike ene države prenesti v druge.

Hipotezo bom poskušala potrditi s primerom Kitajske, s predstavitev njene populacijske problematike, kako se z njo sooča kitajska oblast ter kakšen vpliv ima le-ta na Kitajsko gospodarstvo in razvoj ter družbo v celoti.

1.2 Metodološki pristop in struktura naloge

Strukturno je diplomsko delo razdeljeno v tri obsežnejše sklope. Glede na to, da sta ključna pojma dela razvoj in prebivalstvo oziroma populacijska politika, sem navedenima temama posvetila več pozornosti v drugem poglavju, ki predstavlja teoretična izhodišča potrebna za preverjanje hipoteze, medtem ko je zadnje (tretje) poglavje primarno analitični del diplomske naloge, ki predstavlja analizo populacijske problematike Kitajske, kronološki pregled različnih poskusov nadzorovanja stopenj rasti, posledic, ki jih je le-ta imela na kitajsko družbo ter njen vpliv na gospodarstvo.

Drugo poglavje tako predstavlja teoretični okvir, razmišljanja in kratko opredelitev gospodarske rasti in razvoja ter teorije o rasti prebivalstva, pregled razlogov in posledic hitre rasti ter različne populacijske politike v razvitih in v državah v razvoju. V tem poglavju se bom na kratko dotaknila tudi reševanja prebivalstvene problematike na mednarodni ravni, predvsem v okviru Organizacije združenih narodov in konferenc, na katerih si države prizadevajo preseči razlike v stališčih in oblikovati programe. Za pregled in teoretični oris bom uporabila metodo konceptualne analize in interpretacije sekundarnih virov, ki opredeljuje pomen določenega pojma ali koncepta, njegovo uporabnost in odnose med posameznimi pojmi. Poleg že omenjenih metodoloških pristopov bom tudi analizirala in interpretirala primarne pravne vire, še posebej v zadnjem, tretjem poglavju diplomske naloge, pri pregledu pravnih aktov, ki so urejali populacijsko in gospodarsko politiko na Kitajskem v zadnjih desetletjih.

Metodološki okvir dela tako predstavlja zbiranje virov, ki mi je omogočilo zbir relevantnih podatkov za raziskovalni problem, tako za teoretično izhodišče kot tudi za analitični pregled. Skozi celotno nalogo je prav tako uporabljena zgodovinsko-razvojna analiza ter deskriptivna oziroma opisna metoda, ki poleg opisa določene situacije vključuje tudi analizo in razumevanje vzrokov situacij (Bučar 2000: 22–36).

V zaključku dela bom poskušala odgovoriti na vprašanje, ali je možno kitajski model reševanja populacijske problematike in uspešnega gospodarskega razvoja prestaviti tudi v druga okolja oziroma države ter odgovoriti na zastavljeno hipotezo.

2. PREBIVALSTVO IN RAZVOJ

Gospodarska rast in človeški razvoj sta dve magični besedi, dva pojma, ki ju želijo uresničiti vse vlade tega sveta, pojma, ki sodita med največkrat uporabljene v politično-gospodarskem žargonu, a navkljub temu ostajata misterij, ki ga desetletja preučevanj in analiz niso uspela natančno razložiti in razumeti. Mogoče je naštetih mnogo uspešnih razvojnih zgodb, nanizamo lahko dejavnike in teorije razvoja, učimo se lahko iz zgodovine, a na vprašanje, kaj je tisto najpomembnejše, kar mora vlada storiti, da bi pospešila gospodarsko rast in zagotovila človeški razvoj, strokovnjaki ne najdejo enotnega odgovora

Prav zato je tematika gospodarskega razvoja tako težavna in zanimiva, saj zanjo ni enotnega recepta, a sestavine le-tega so kljub temu znane. Z različnimi komponentami se lahko razvoj razlaga, analizira in deluje v njegov prid.

Človeški razvoj obravnava vprašanje materialnih osnov za izboljšanje življenjskega standarda ljudi, pri čemer gre tako za količinsko kot tudi kakovostno izboljšanje. Če je človeški razvoj cilj, lahko rečemo, da je gospodarska rast le sredstvo za njegov doseg; cilj gospodarske rasti naj bi tako bil obogatitev oziroma izboljšanje življenja ljudi v posamezni državi, vendar se je v zadnjih desetletjih pokazalo, da neposredne povezave med obema dejavnikoma pogosto ni. Od leta 1980 je okoli 15 svetovnih gospodarstev doživelo spektakularne stopnje gospodarske rasti, medtem ko so druge doživele stagnacijo ali celo upad rasti. Gospodarska rast je ključnega pomena za prihodnost, posebno pozornost pa bo potrebno posvetiti ne le sami statistični gospodarski rasti, ampak predvsem k zagotovitvi, da bo le-ta usmerjena k zagotavljanju človeškega razvoja, zmanjševanju revščine, varovanju okolja in zagotavljanju

trajnostnega razvoja (Human development report 1996: 1). A vse prepogosto se oblikovalci politik osredotočajo na kvantiteto gospodarske rasti in ne na kvalitetne posledice, ki jih le-ta prinaša prebivalcem (HDR 1996: 4).

Kot sem omenila, v nasprotju z rastjo gospodarski razvoj označuje predvsem kakovostne premike na boljše. Pri razvoju je poudarek na kakovosti, novostih in strukturnih spremembah. Tako opredelitev razvoja je v ekonomsko teorijo uvedel Schumpeter (1934), ki je pod pojmom gospodarski razvoj razumel predvsem novosti oziroma inovacije, ki pa jih je sam opredelil zelo široko.

Sicer pa zanimivo razlago pojmov gospodarska rast in gospodarski razvoj najdemo tudi pri Bajtu in Štiblarju (2002: 370), ki sta analogijo našla v razvoju človeškega bitja: čeprav hitro rastejo, se lahko slabo razvijajo. Kvalitativna stran gospodarskega razvoja tako poleg zadovoljevanja materialnih potreb vključuje tudi zadovoljitev nematerialnih potreb. To pomeni, da države z visokim bruto domačim proizvodom (BDP) na prebivalca niso nujno tudi med najbolj razvitimi – tako na primer država Swaziland dosega BDP 5.638 ameriških dolarjev na prebivalca ter indeks HDI 0,500, Madagaskar pa z BDP 857 ameriških dolarjev na prebivalca indeks HDI 0,509.

Stopnjo razvitosti tako meri indeks človeškega razvoja (human development index – HDI), ki ga UNDP od leta 1990 objavlja v posebnem Poročilu o človeškem razvoju. HDI sestavlja več dejavnikov, ki vplivajo na dobrobit posameznikov v posamezni družbi in presegajo ozko definicijo in pomen BDP. To je pričakovana življenjska doba, stopnja izobraženosti, ki upošteva pismenost pri odraslih in vpis na različne ravni izobraževanja, ter življenjski standard posameznikov v državi, ki se meri z indeksom primerjalne kupne moči (HDR 2006: 263).

HDI sicer predstavlja človeško razvitost posamezne države, a kljub vsemu ni pokazatelj celotnega družbenega razvoja, saj ne vključuje dejavnikov, ki kažejo na spoštovanje človekovih pravic v posamezni državi, stopnjo demokratičnosti družbe ali enakopravnosti v njej.

V letih spremljanja človekovega razvoja se je pokazalo, da je osnova družbene razvitosti posamezne države njen gospodarski razvoj ter da gospodarska rast, ki se odraža skozi

povečanje BDP, ključno oblikuje HDI. Čeprav je na nek način povezava med obema dejavnikoma logična in je pričakovano, da bodo gospodarsko bogatejše in razvitejše države več sredstev lahko namenjale za izobraževanje in zdravstveno oskrbo prebivalstva, pa se je pokazalo tudi, da so nekatere države pri tem bolj uspešne kot druge (HDR 2006: 264).

In čeprav globalizacija v zadnjih letih morda na nek način briše meje med posameznimi državami, pa po drugi strani le še bolj razkriva razlike v življenjskem standardu in razvitosti med posameznimi državami. Tako so na primer na Norveškem, državi, ki sodi na sam vrh lestvice človeške razvitosti, ljudje kar 40-krat bogatejši kot prebivalci Nigerja, države s samega dna seznama razvitosti, živijo kar enkrat dlje, omogočen pa jim je tudi univerzalen vpis v osnovno, sekundarno in terciarno izobraževanje – v Nigerju je v primerjavi stopnja vključenosti v izobraževanje le 21-odstotna (*ibid.*).

V diplomski nalogi se bom osredotočila predvsem na vpliv prebivalstva na razvoj ter učinke, ki jih lahko ima različna populacijska politika na gospodarsko rast in razvoj države.

2.1 Rast za razvoj

Teorije gospodarskega razvoja in rasti so dolgo trdile, da gospodarska rast v zgodnjih fazah samodejno vodi v povečevanje razlik med posameznimi sloji prebivalstva, ki pa samo po sebi ni problematično, saj gre le za začasen pojav. Utemeljitelj tega prepričanja je bil Nobelov nagradjenec Simon Kuznets³, ki je zatrjeval, da se bo neenakost sprva povečala, ko se bo delovna sila ob začetku razvoja preselila iz kmetijskega sektorja v industrijo. Industrijski razvoj pa s seboj prenaša večjo zaščito in pravice delavcev, kar bo ponovno vodilo k zmanjševanju razlik med posameznimi sloji. Drugi zagovornik tega mnenja je bil Nicholas Kaldor⁴, ki je poudarjal pomen varčevanja, saj je bil prepričan, da se gospodarska rast lahko doseže le z varčevanjem in akumulacijo kapitala v rokah bogatih kapitalistov, ki bodo potem ta sredstva ponovno investirali v gospodarstvo. Vendar pa so bile te teze sčasoma ovržene, saj je razvoj v zadnjih desetletjih pokazal pozitivno korelacijo med gospodarsko rastjo in enakomernejšo delitvijo dohodkov. Kot tak primer izpostavljajo Japonsko in druge vzhodnoazijske države, ki jim sledila tudi Kitajska (HDR 1996: 6).

³ Vir www.nap.edu/readingroom/books/biomems/skuznets.pdf; 7. 10. 2007.

⁴ Vir http://www.nbs.sk/BIA TEC/BIA12_06/26_30.PDF; 7. 10. 2007.

Posebno pozornost je tako potrebno posvetiti politiki, ki bo zagotovila, da bo gospodarska rast spodbujala zaposlovanje, da ne bo pretirano povečevala razlik med posameznimi sloji, da bo zagotavljala demokratične pravice in razvoj in ne težila k avtoritativnemu nadzoru, ki zatira vse drugače misleče in zavira širšo družbeno in socialno participativnost. Za vse oblikovalce nacionalnih in globalnih politik posameznih držav je tako ključnega pomena zagotoviti in krepiti povezave med gospodarsko rastjo in človeškim razvojem. Najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje vezi med njima, pa so (HDR 1996: 6):

- Pravična porazdelitev sredstev BDP in gospodarskih možnosti med prebivalci.
- Nove zaposlitve – gospodarska rast se prevede v življenje posameznikov s ponudbo zaposlitev in pravičnega plačila za delo. Pri tem je pomembno, da gospodarska rast temelji na dejavnosti, ki je delovno intenzivna.
- Dostop do sredstev proizvodnje – mnogo ljudi ima občutek, da nimajo zadostnih možnosti za gospodarsko rast in razvoj zaradi pomanjkanja produkcijskih sredstev, še posebej zemlje, infrastrukture ali kapitalskih investicij.
- Zagotavljanje sredstev za socialno politiko – vlade lahko vplivajo na človeški razvoj z zagotavljanjem zadostnih sredstev za socialno politiko ter osnovne socialne storitve za vse posameznike.
- Enakopravnost spolov – izboljšanje možnosti za enakopravnost žensk v izobraževanju, boljše storitve na področju skrbstva za otroke, njihovo zaposlovanje in možnosti pridobivanja finančnih sredstev. Zagotavljanje enakih možnosti ženskam je eno najuspešnejših politik doseganja gospodarske rasti in celotnega človeškega razvoja.
- Populacijska politika – izobraževanje, reproduktivno zdravje in možnost preživetja otrok pomagajo zmanjševati rodnost in tako vplivajo na oblikovanje pogojev za počasnejšo rast prebivalstva ter dolgoročno na nižje stroške za izobraževanje in zdravstveno skrbstvo.
- Dobro vladanje – vlade posameznih držav morajo posebno pozornost namenjati potrebam celotne populacije in ko imajo ljudje možnost sodelovanja v procesih odločanja, so povezave med gospodarsko rastjo in dobrobitjo posameznika močnejše in trajnejše.
- Aktivna civilna družba – nevladne organizacije tudi bistveno prispevajo k človekovemu razvoju, saj približujejo delovanje vladnih služb posameznikom, prav tako pa imajo ključno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja in delovanja javnosti ter sodelujejo pri oblikovanju prioritet človeškega razvoja.

Raziskava, ki jo je Svetovna banka izvedla med 192 državami članicami, je pokazala, da se le 16 odstotkov gospodarske rasti v posamezni državi da pojasniti s fizičnim kapitalom (stroji, stavbe, orodja, infrastruktura), medtem ko je 20 odstotkov gospodarske rasti odvisno od naravnega kapitala. To pomeni, da je kar 64 odstotkov gospodarske rasti v posamezni državi odvisno od človeškega in družbenega kapitala, ki ga premore posamezna država (HDR 1996: 7).

2.2 Prebivalstvo

Demografske razmere so nedvomno ena osnovnih sestavin celotnih družbenih, gospodarskih in političnih razmer v neki državi. Reprodukcijska prebivalstva pa je najbolj temeljna reprodukcijska vsake družbe in s tem osnova za vse druge reprodukcije, zato je razumljivo, da lahko gospodarske in druge družbene razmere v državi ovrednotimo šele na osnovi temeljite analize njenih demografskih razmer (Malačič 1995:8)

Če povzamemo Poročilo o človeškem razvoju (HDR 1996: 7) so človeški viri najpomembnejši dejavnik gospodarskega razvoja. V teorijah razvoja je v preteklosti imel ta dejavnik manjši pomen, ker so bile osredotočene na investicije oziroma vlogo kapitala, v novem času pa človeški dejavnik prevzema vse pomembnejšo vlogo. Pörtner (1996⁵) tako pravi, da raziskave, ki so bile izvedene pred letom 1980, niso pokazale nobene kausalne povezave med gospodarsko rastjo v državi in rastjo prebivalstva (raziskava Kelley in Schmidt, raziskava Blooma in Freemana, Brander in Dowrick ter raziskava Barra in Sala-i Martina), medtem ko so Mankiw, Romer in Weil z uporabo Solowega modela ugotovili celo izrazito negativno korelacijo med rastjo prebivalstva in gospodarsko rastjo za obdobje med leti 1960 in 1985.

Raziskava Kelleyja in Schmidta je pokazala, da je najmočnejša negativna korelacija med rastjo prebivalstva in gospodarsko rastjo pri nerazvitih državah, medtem ko sta Brander in Dowrick tako povezavo opazila le med bolj razvitimi državami (*ibid.*). Tako obstaja tih konsenz, da je populacija eden ključnih vidikov gospodarske rasti, čeprav neposredna

⁵ Vir: Pörtner, Claus Chr (1996): *Population and economic growth*; <http://faculty.washington.edu/cportner/papers/MScDiss.pdf>; 2. 4. 2007.

povezava med obema dejavnikoma ni povsem izkristalizirana. Vendar pa rast prebivalstva vpliva posredno na gospodarsko rast. Posredni dejavniki pa so lahko pozitivni (velikost trga, vpliv na tehnološki naprede in povečana delovna sila) ali pa negativni (več otrok predstavlja večje »breme« za delovno populacijo, distribucija kapitala in virov).

Človeški viri imajo namreč več vidikov: razvrstimo jih lahko v kvantitativne in kvalitativne. V zadnjih desetletjih se tako vse bolj poudarjajo kvalitete človeških virov, pri čemer gre predvsem za strokovno usposobljenost le-teh – gre za vprašanje motivacije, ki je edinstven problem v primerjavi z drugimi dejavniki razvoja.

Absolutno število prebivalstva nam v teoriji gospodarskega razvoja daje informacije o ekonomiji obsega in velikosti trga. S tega vidika je večji obseg prebivalstva neke države vsekakor lahko ugoden za gospodarski razvoj. Vendar nas zanima tudi število prebivalstva kot relativen pojem. Prebivalstva je preveč ali premalo glede na razpoložljiv kapital in naravne vire in s tem tudi na možnost zaposlitve (Senjur 2002: 259).

2.2.1 Rast in razvoj prebivalstva

Leta 2000 je svet poseljevalo 6,1 milijarda ljudi, to število pa bi v naslednjih petdesetih letih lahko naraslo na kar 9 milijard⁶. V zadnjih petdesetih letih je namreč število svetovnega prebivalstva naraščalo hitreje kot kadarkoli prej v zgodovini človeštva in hitreje kot bo v predvideni prihodnosti⁷.

Antropologi verjamejo, da se je človeška vrsta razvila pred več kot tremi milijoni leti. Naši daljni predniki so v pretežnem delu tega zgodovinskega obdobja živeli v neustreznih pogojih kot lovci in zbiralci hrane. Tako je njihovo število ostalo relativno majhno, verjetno celo manj kot deset milijonov prebivalcev. Z razvojem kmetijstva pa so se razvile skupnosti, ki so omogočale preživetje večjega števila ljudi.

Prve ocene števila prebivalstva sveta segajo deset tisoč let nazaj, ko naj bi Zemljo poseljevalo od pet do deset milijonov ljudi. Ocena je bila dobljena na osnovi gostote prebivalstva Avstralije, ko so jo naselili Evropejci, gostote naseljenosti v nekaterih drugih predelih sveta in

⁶ Vir <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

⁷ Vir <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

upoštevanja načina pridobivanja življenjskih sredstev v takratnem času. Bolj zanesljive ocene o številu prebivalstva na svetu in v posameznih državah pa obstajajo šele od začetka našega štetja. Svetovno prebivalstvo naj bi se do leta 1 n. š. razširilo na okoli 250 do 300 milijonov ljudi⁸.

Po začetku industrijske revolucije v 18. stoletju, ki je v nekaterih območjih pomenila bistveno izboljšanje življenjskega standarda ter hkrati zmanjšanje epidemij in pomanjkanja, se je rast prebivalstva začela bliskovito povečevati. Tako je leta 1750 svet poseljevalo okoli 795 milijonov ljudi, v letu 1800 pa je svetovno prebivalstvo doseglo 1 milijardo ljudi.

Leta 1800 je velika večina svetovnega prebivalstva (86 %) živela v Aziji in Evropi, samo v Aziji okoli 65 odstotkov ljudi. Do leta 1900 je prebivalstvo Evrope predstavljalo okoli 25 odstotkov svetovnega prebivalstva. Rast prebivalstva je bila predvsem posledica gospodarskega razvoja zaradi industrijske revolucije. Posledično se je ta rast prelila v Ameriki, kar je povečalo tudi njun delež v številu svetovne populacije.

Rast svetovnega prebivalstva je doživela pospešitev po koncu druge svetovne vojne, predvsem zaradi drastičnega povečevanja prebivalstva v manj razvitih državah sveta. Po milijonih letih zelo počasne rasti, je svetovno prebivalstvo tako doživelo bliskovito rast, ki se je skozi leta podvajala – med leti 1960 in 1975 se je svetovno prebivalstvo povečalo za več kot milijardo ljudi, prav tako med leti 1975 in 1987.

Skozi dvajseto stoletje se je tako prebivalstvo vedno hitreje povečevalo za vedno nove milijarde ljudi. Svetovno prebivalstvo je tako v dvajseto stoletje stopilo z 1,6 milijarde ljudi, ob koncu pa je štelo kar 6,1 milijardo prebivalcev. Projekcije OZN⁹ kažejo, da naj bi svetovno prebivalstvo do leta 2025 naraslo na 8 milijard, do leta 2050 na 9,1 milijardo, upoštevajoč sredinski scenarij, ki predvideva, da se bo rodnost stabilizirala pri 2,1 otroka na žensko. Ta projekcija pa ne upošteva obdobja 51 let, ko se je populacija podvojila, ampak temelji na stopnji rasti prebivalstva v letu 2000.

⁸ Vir http://www.prb.org/Template.cfm?Section=Population_Bulletin1&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=12466; 10. 2. 2006.

⁹ Vir <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

Študija strokovnjakov OZN kaže, da je svetovno prebivalstvo naraščalo do leta 1985-1990, potem pa je rast začela rahlo upadla ter bo upadala do konca 21. stoletja¹⁰. Če bo stopnja populacijske rasti dejansko upadla in bo svetovno prebivalstvo v letu 2100 doseglo 11 milijard prebivalcev, bo to pomenilo, da se bo populacija v podvojila v okoli 100 letih (Todaro 2000: 211).

Tabela 2.2.1.1: Rast svetovnega prebivalstva

Leto	Število prebivalstva	Ocena stopnje letne rasti prebivalstva (%)
10.000 p.n.š.	5.000.000 – 10.000.000	
1 n.š.	300.000.000	0,04
1200	450.000.000	0,04
1650	500.000.000	0,29
1750	795.000.000	0,45
1850	1.265.000.000	0,53
1900	1.656.000.000	0,65
1950	2.516.000.000	0,91
1995	5.760.000.000	2,09
2002	6.215.000.000	1,76
2010*	6.906.598.000	1,73
2025*	8.010.509.000	1,48
2050*	9.191.287.000	0,45

Opomba: Podatki oziroma ocene števila prebivalstva se pri posameznih avtorjih razlikujejo in variirajo tudi do nekaj deset milijonov ljudi. Tabela je povzeta po Population reference bureau (<http://www.prb.org>, 2. 5. 2007).

* Za leti 2010, 2025 in 2050 so projekcije strokovnjakov OZN iz leta 2006, <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>, 2. 5. 2007.

Rast prebivalstva je odvisna predvsem od razlike med stopnjo rojstev (nataliteta) in stopnjo smrtnosti (mortaliteta)¹¹. Stopnja rojstev je deloma odvisna od gospodarskih, pogojujejo jo pa tudi demografski, sociološki ter psihološki dejavniki. Nataliteta je negativno povezana z

¹⁰ Vir <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

¹¹ Stopnja rojstev se meri s številom živorojenih otrok na 1000 prebivalcev, stopnja smrtnosti pa s številom umrlih na 1000 prebivalcev.

urbanizacijo, industrializacijo, izobraženostjo in sodelovanjem žensk v gospodarstvu ter z uporabo kontracepcije. Stopnja rojstev pa je odvisna tudi od strukturnih in kakovostnih značilnosti gospodarstva, ki se počasneje spreminjajo. Zato se tudi stopnja rojstev spreminja počasi (Malačič 2003: 83–84).

Stopnja smrtnosti je v glavnem odvisna od zdravstvenih in življenjskih razmer v neki državi, pri čemer lahko nedvoumno ugotovimo, da je stopnja smrtnosti obratno sorazmerna z ravno gospodarske razvitosti.

Teorija, ki spremlja gibanje razmerja med stopnjo rojstev, stopnjo smrtnosti in stopnjo naravne rasti prebivalstva, vse skupaj v odvisnosti od ravni gospodarske razvitosti, se imenuje teorija demografskega prehoda (Todaro 2000: 222).

2.2.2 Demografski prehod

Demografski prehod je teorija o razvoju prebivalstva glede na raven gospodarske razvitosti, je naziv za prehod od stabilnega ali počasi rastočega prebivalstva ob visokih stopnjah rojstev in smrtnosti, k stabilnemu ali počasi rastočemu prebivalstvu ob nizkih stopnjah rojstev in smrtnosti (Senjur 2002: 263). Izraz demografski prehod je prvi uporabil Frank W. Notestein¹² v razpravi, ki je bila objavljena leta 1945. Odmevnost in širok sprejem teorije sta vodila do obilice literature, ki je obravnavala konkreten potek prehoda v različnih prebivalstvih in poskušala zelo natančno ugotoviti dejavnike, ki so v različnih primerih privedli do nizke ravni smrtnosti in rodnosti. Velika odmevnost teorije pa je razkrila tudi, da je že francoski demograf A. Landry že leta 1909 pisal o treh fazah demografskega razvoja (Malačič 2003: 240)

Po teorijah demografskega prehoda gredo vse države skozi 4 faze demografske evolucije (Todaro 2000: 222):

1) V prvi, t. i. predindustrijski oziroma tradicionalni fazi sta obe - tako stopnja rojstev kot stopnja umrljivosti - visoki, rast pa zelo počasna, če že ne statična; gre za tradicionalno družbo z nizkim dohodkom na osebo.

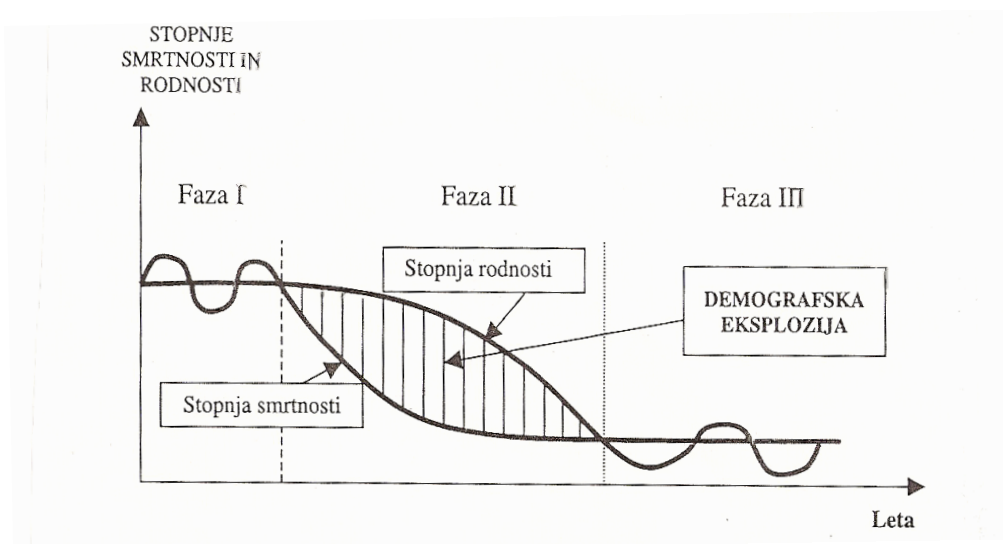
¹² Vir: <http://www.unfpa.org>; 3.4.2005.

2) V drugi fazi zaradi tehnološkega in družbenega napredka pride do naraščanja BDP na prebivalca, do izboljšanja prehrane, zdravstvenega varstva in higienskih razmer, zaradi česar upade stopnja umrljivosti, stopnja rodnosti pa še vedno ostane visoka in kot posledica tega pride do »eksplozije prebivalstva«. Hitra rast postane glavni razvojni problem. Mnoge države v razvoju so še vedno na tej stopnji.

3) Z nadaljnjim naraščanjem gospodarske razvitosti stopnja rojstev v tretji fazi začne upadati zaradi izboljšane izobraženosti, posebno žensk, povečane zaposlenosti žensk in višje urbanizacije, kar povzroči spremembe v socialni strukturi prebivalstva. Za tretjo fazo so tako značilne družbeno-ekonomske spremembe, ki pripeljejo do zmanjšanja stopnje smrtnosti, naravna rast prebivalstva je še vedno visoka, vendar upadajoča in posledično se umiri tudi »eksplozija prebivalstva«¹³.

4) Za zadnjo, četrto fazo pa sta značilni tako nizka stopnja rodnosti kot tudi nizka stopnja umrljivosti in s tem tudi stabilna rast prebivalstva (Bandarage 1997: 64). To so razmere značilne za današnje razvite države pa tudi za nekatere srednje razvite.

Slika 2.2.2.1: Demografski prehod

Vir: Kenda in Bobek po Berry 2003: 44

Danes bi morda lahko govorili tudi o podaljšani četrti fazi demografskega prehoda, saj se razvite države Evropske unije soočajo z zelo nizko stopnjo rodnosti, napovedi Eurostata¹⁴ pa kažejo, da bo prebivalstvo EU do leta 2025 še nekoliko naraščalo, potem bo pa začelo upadati, saj so stopnje rodnosti posameznih držav prenizke za vzdrževanje sedanje populacije (potrebne stopnje 1,4).

V literaturi vse do danes ni enotnega stališča o tem, kateri dejavniki so v današnjih razvitih državah bistveno prispevali k znižanju smrtnosti v času demografskega prehoda, saj je učinke posameznih dejavnikov (na primer izboljšanje življenjskega standarda, vpliv razvoja medicine, izboljšanje kvalitete vode, izboljšanje prehrane, zavest o pomenu osebne higiene...) zelo težko izmeriti in dokumentirati.

Večina kritik teorije demografskega prehoda je konstruktivne narave, kar pomeni, da je usmerjena k poglobitvi poznavanja procesa prehoda, k natančnejšemu ovrednotenju posameznih dejavnikov padanja smrtnosti in rodnosti ter k opustitvi nekaterih postavk teorije, ki jih raziskovanje ni potrdilo. Večji del kritik se nanaša na razlago sprememb rodnosti, saj so avtorji prepričani¹⁵, da velikih regionalnih razlik ni mogoče pojasniti samo z razlikami v družbenoekonomskih značilnostih. Ena od največjih slabosti teorije naj bi bila tudi njena nezmožnost napovedati, kako in koliko časa bo potekal demografski prehod v današnjih manj razvitih državah (Malačič 2003: 243).

2.3 Teoretična izhodišča rasti prebivalstva in gospodarskega razvoja

2.3.1 Makroekonomski pristopi

Ideje in teorije o razvoju prebivalstva so se začele oblikovati nekje od 17. ali 18. stoletja naprej, ko se je začela uporabljati kategorija prebivalstvo, med začetnike in hkrati najpomembnejše analitične avtorje pa sodi T. R. Malthus (1766–1834), s svojim Esejem o načelih prebivalstva (*An Essay on the Principle of Population*) iz leta 1798, ki je predstavljal začetek konsistentne teorije prebivalstva, ki je obravnavala razmerje med prebivalstvom ter gospodarstvom in družbo (Malačič 2003: 323).

¹⁴ Vir

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=Yearlies_new_population&depth=3 ; 14. 5. 2007.

¹⁵ Na primer A. J. Coale: The demographic transition (glej v Malačič, 2003: 242).

Malthus (1798)¹⁶ je izhajal iz nujnosti razredne družbe, v kateri morajo revni živeti na ravni minimalnih življenjskih potrebščin, za revščino pa je kriva predvsem narava človeka z nagonom za razmnoževanje. Oblikoval je načelo, po katerem človeštvo narašča po geometrijskem načelu (1, 2, 4, 8, 16...), življenjske potrebščine pa po aritmetičnem zaporedju (1, 2, 3, 4, 5...). Aritmetično zaporedje pri naraščanju življenjskih potrebščin je posledica nezmožnosti neomejenega širjenja kmetijskih površin in delovanja zakona o padajočih donosih.

Zaradi tega prihaja do prenaseljenosti, ki vodi do prevelikega izkoriščanja naravnih virov, revščine in družbenih nemirov. Zaradi teh dejstev in da bi se izognili tem problemom Malthus poziva k strogim metodam populacijske kontrole. Razlikuje med pozitivnim zaviranjem rasti prebivalstva, med katere šteje lakoto, vojne in bolezni ter preventivnim zaviranjem, med katere šteje celibat in kontracepcijo. Bil je namreč prepričan, da rast prebivalstva, ki preseže razpoložljive vire za prehranjevanje ter druge potrebe, vodi v zniževanje dohodkov posameznika in s tem prinaša nižji življenjski standard. To bi potem ponovno na naraven način znižalo stopnjo rasti prebivalstva. Njegova doktrina je postala tesno povezana z ukrepi, kot sta kontracepcija in splav v namene populacijske kontrole, kljub temu da je Malthus sam nasprotoval splavu in nadzoru rojstev iz moralnega vidika (Bandarage 1997: 5).

Za Malthusa je bila tako rast prebivalstva omejena predvsem s količino hrane, ki je na voljo določeni populaciji, kar pomeni, da je rast prebivalstva zanj bil endogeni dejavnik. Po drugi strani pa je za Elizabeth Boserup (1965) rast prebivalstva predstavljala zunanji oziroma neodvisni dejavnik, ki je ključnega pomena za razvoj kmetijstva. Rast prebivalstva spodbuja tehnološki napredek, ki je po njenem prepričanju endogeni dejavnik, na področju kmetijstva (napredek in razvoj sta torej posledica rasti prebivalstva in ne dejanje, do katerega pride brez le-tega). Večje število ljudi pač potrebuje večje količine hrane, kar se lahko doseže z pogostejšimi žetvami – za to pa so potrebna nova orodja in inovacije, ki bodo omogočila razvoj kmetijstva zaradi povečanja prebivalstva.

¹⁶ Esej dostopen na strani: <http://www.ac.wvu.edu/~stephan/malthus/malthus.0.html>; 11. 9. 2007.

Za Boserupovo je plodnost zemlje endogeni dejavnik - inovativnost in vlaganja lahko produktivnost zemlje povečata in ne poslabšata njene kakovosti, kar bi dolgoročno pomenilo slabši oziroma manj pridelka (Pörtner 1996).

Lee (1986) ugotavlja, da tako Malthus kot Boserupova predpostavljata zmanjšane donose dela na določeni stopnji tehnološkega razvoja, a vsak izmed njiju uporablja drugačno endogeno spremenljivko. Malthus rast prebivalstva, Boserupova pa tehnološke spremembe. Lee je zaključil, da v družbah z nizko stopnjo tehnološkega razvoja in tistih, ki so tehnološko zelo razvite, maltuzijanske sile omejujejo tehnološki razvoj.

Neomalthuzijanisti tako verjamejo, da se revne države nikoli ne bodo mogle povzpeli nad ravni BDP, ki jih trenutno dosegajo, če ne bodo zagotovile zmanjšanja rasti prebivalstva z nadzorom rojstev. Če država ne bo zagotovila nadzora rojstev s svojimi politikami, bodo to zagotovili t. i. pozitivni dejavniki omejevanja rasti prebivalstva (na primer bolezni, vojne, lakota (Todaro 2002: 227).

Med teorijami, ki temeljijo na makroekonomskem pristopu, bi omenili še t. i. revizionizem Kelleyja in McGreeveyja (1994). Revizionizem bi lahko opisali kot metodološki vidik, ki poudarja srednjeročni in dolgoročni razvoj ter upošteva tako posredne kot neposredne dejavnike, ki izhajajo iz gospodarskega, političnega in družbenega sistema. S tega vidika lahko ima rast prebivalstva tako pozitivne kot negativne učinke in nemogoče je *a priori* reči, kakšni le-ti bodo. Rast prebivalstva pogosto le poslabšuje stanje v družbi, ki so ga povzročile slabe vladne politike ali nedelovanje trga (Pörtner 1996).

Todaro (2002: 228) maltuzijanske in neomaltuzijanske teorije v primerih današnjih DVR zavrača na osnovi treh postavk:

1. teorije ne upoštevajo v zadostni meri pomena tehnološkega napredka,
2. zasnovane so na hipotezi o odnosu med rastjo prebivalstva in stopnjo dohodka na prebivalca, ki ne vzdrži empiričnega preverjanja,
3. osredotoči se na napačno spremenljivko – dohodke na prebivalca, kot ključni dejavnik stopnje razvoja.

2.3.2 Stroški hitre rasti prebivalstva

Sodobne razprave na temo prebivalstva so se razmahnile predvsem v obdobju po drugi svetovni vojni. Na tem mestu bom na kratko podala pregled teorij, ki v rasti prebivalstva vidijo resen problem, eno največjih groženj v sodobnem svetu (povzeto po Furediju 1997: 5 in Todaru 2002: 238–241).

1) Razvojni vidik: iz razvojnega vidika je hitra rast prebivalstva največja ovira razvoju in predstavlja glavni vzrok revščine, nizkega življenjskega standarda, podhranjenosti... Zagovorniki tega vidika verjamejo, da bosta večja blaginja in modernizacija življenjskega stila ustvarili zahteve po manjših družinah, kar bo vodilo do stabilizacije rasti prebivalstva. Do konca 80-ih let je ta vidik služil kot najpomembnejši argument zagovornikov nadzora rasti prebivalstva, saj so njegovi pristaši zagovarjali vse ukrepe za zmanjšanje stopnje rodnosti v posameznih državah (na primer v Indiji, Kitajska, Bangladeš).

2) Začaran krog rasti prebivalstva in revščine: zagovorniki tega vidika so prepričani, da prehitra rast prebivalstva pogloblja gospodarske, družbene in psihološke težave povezane z nerazvitostjo. Rast prebivalstva zmanjšuje možnosti za zagotovitev višjega življenjskega standarda, saj zmanjšuje stopnjo varčevanja tako v družini kot tudi družbi, saj mora država več sredstev namenjati za osnovne ekonomske, zdravstvene in socialne storitve. To pa onemogoča izboljšanje življenjskega standarda za sedanjo generacijo ter vodi v revščino tudi prihodnje rodove. Zagovorniki visoke rodnosti ne vidijo tega le kot vzrok, temveč tudi kot posledico revščine, saj so ljudje zaradi revščine, pomanjkanja socialne varnosti, visoke stopnje umrljivosti dojenčkov, nizkega statusa žensk... prisiljeni imeti večje družine. Otroci namreč predstavljajo delovno silo za preživetje družine. Rešitev problema vidijo v spremembi statusa revnih ljudi, posebej žensk, ki bi ga dosegli z izobraževanjem in reformami.

3) Vidik omejenih virov: tretji vidik predstavlja sintezo tradicionalnih Malthusovih skrbi o omejenih naravnih virih s skrbjo za okolje, na katerega ima rast prebivalstva negativni in potencialno uničujoč vpliv. Rast prebivalstva bo vodila do »eksplozije onesnaženosti«, kar pa bo posledično imelo katastrofalni učinek na okolje.

4) Družbeno-biološki vidik: rast prebivalstva ne predstavlja grožnje samo okolju, ampak tudi načinu življenja. Zagovorniki tega pristopa ljudi vidijo kot problem/onesnaževalce in pogosto definirajo rast prebivalstva kot patološki problem. Na zahodu so aplikacije te variante sprožile

zahteve po nadzoru priseljevanja in odpravi zunanje pomoči državam v razvoju, ki naj bi spodbujala večje stopnje rodnosti.

5) Ljudje kot vir nestabilnosti: nekateri prispevki o mednarodnih odnosih obravnavajo rast prebivalstva v okviru učinka, ki ga le-ta ima na globalno stabilnost. S tega vidika visoke stopnje rodnosti nerazvitega sveta predstavljajo potencialno grožnjo starajočemu se prebivalstvu v razvitih državah.

6) Todaro (2002: 240) navaja rezultate empiričnih raziskav, ki so pokazale na naslednje negativne posledice rasti prebivalstva:

- Gospodarska rast – podatki kažejo, da hitra rast prebivalstva znižuje rast BDP v večini nerazvitih držav, še posebej v tistih, ki so že tako revne, odvisne od kmetijstva in se soočajo s pomanjkanjem naravnih virov; tabela kaže, da imajo države, ki dosegajo najnižjo stopnjo človeškega razvoja, visoko stopnjo rasti prebivalstva, hkrati pa je njihova gospodarska rast, razen redkih izjem v zadnjih treh desetletjih bila negativna.

Tabela 2.3.2.1: Primerjava stopnje rasti prebivalstva s stopnjo rasti BDP med leti 1975 in 2004

Najmanj razvite države	Stopnja rasti prebivalstva 1975 - 2004	Stopnja rasti BDP (%) 1975 - 2004
Angola	2,8	0,2
Benin	3,2	/
Burkina Faso	2,6	-0,2
Burundi	2,4	/
Centralnoafriška republika	2,3	2,6
Čad	2,8	-4,8
Džibuti	4,3	/
Eritreja	2,4	/
Etiopija	2,7	-0,4
Gambija	3,4	-2,3
Gvineja	2,7	-0,4
Gvineja-Bissau	3,0	-0,8
Haiti	1,8	0,2
Jemen	3,7	/
Kamerun	2,6	-0,6
Kenija	3,1	/
Kongo	2,9	-2,1

Lesoto	1,6	4,7
Madagaskar	2,9	-1,6
Malavi	3,0	0,4
Mali	2,6	/
Mavretanija	2,5	/
Mozambik	2,1	-2,0
Niger	3,2	-1,5
Nigerija	2,7	/
Ruanda	2,4	-0,1
Senegal	2,7	/
Sierra Leone	2,1	0,7
Slonokoščena obala	3,4	-0,7
Swaziland	2,3	2,1
Tanzanija	2,9	0,7
Zambija	2,8	0,8

Vir: Human Development report 2006.

- Revščina in neenakost: čeprav agregatne statistične korelacije med revščino in rastjo prebivalstva na nacionalni ravni niso najbolj jasne, pa so toliko bolj očitne povezave na ravni gospodinjstva oziroma družine. Negativne posledice prehitre rasti prebivalstva se najbolj odražajo na najrevnejšem sloju prebivalstva, saj so le-ti tisti, ki prvi izgubijo obdelovalno zemljo, občutijo zmanjšanje sredstev v državnih programih za medicino in izobraževanje ter se soočijo z nezaposlenostjo zaradi počasnejše gospodarske rasti.
- Izobraževanje: Todaro (2002: 241) pravi, da čeprav so podatki o korelaciji med izobraževanjem in stopnjo rasti prebivalstva nekoliko dvoumni, obstaja konsenz o tem, da starši z večjim številom otrok in omejenimi nizkimi dohodki težje izobražujejo svoje otroke; na nacionalni ravni pa to pomeni, da se sredstva, ki so namenjena izobraževanju z večjim številom prebivalstva, porazdelijo med več posameznikom in se sorazmerno ne povečajo.
- Zdravje: visoka rodnost ogroža zdravje mater in otrok, povečuje rizičnost nosečnosti ter smrtnost dojenčkov.
- Hrana: prehranjevanje svetovne populacije postaja vedno bolj zahtevno, porajajo se potrebe po novih tehnologijah pridelovanja hrane, saj so najbolj

plodna območja že kultivirana in obdelana. Vedno večja potreba po programih pomoči v hrani za najmanj razvite države.

- Okolje: hitra rast prebivalstva vpliva tudi na degradacijo okolja, saj vodi v krčenje gozdov, posledično povzroča erozijo zemlje, ne zagotavlja zadostne količine pitne vode, povzroča onesnaženost ozračja...
- Mednarodne migracije: hitra rast prebivalstva v nerazvitih in v DVR naj bi bila tudi vzrok za povečano število tako legalnih kot tudi nelegalnih mednarodnih migracij. Ta dejavnik se je pojavil kot ključni strošek rasti prebivalstva predvsem v Severni Ameriki in državah zahodne Evrope, kamor imigranti prihajajo in v državah, od koder emigrirajo.

Drugi avtorji navajajo, da utegne biti hitra rast prebivalstva škodljiva za razvoj predvsem skozi naslednja področja: demografske investicije, breme vzdrževanja in nezaposlenost (Senjur 2002: 2642–66). Investicije, ki so potrebne, da ohranjajo standard nespremenjen oziroma ohranjajo rast proizvodnje na ravni rast prebivalstva, se imenujejo demografske investicije.

Pojem 'breme vzdrževanja' označuje stanje, kjer vzdrževani ne prispevajo k delovni sili družbe, potrebujejo pa hrano, stanovanje, obleko, izobrazbo ter časovno zelo zahtevno nego. To je kategorija vzdrževanega prebivalstva. Hitra rast prebivalstva v teh državah tako povečuje delež otrok v prebivalstvu, kar zastruje tudi pogoje njihovega vzdrževanja. Hitro povečevanje prebivalstva ima neugoden vpliv na starostno strukturo prebivalstva, saj se le-ta odraža v močnem povečanju deleža otrok v prebivalstvu. Tako je značilno, da je okrog 40 odstotkov prebivalstva manj razvitih držav starega manj kot 15 let.

Če gledamo prebivalstvo z vidika povečevanja bruto domačega proizvoda na prebivalca in investicij, potrebnih za njegovo povečevanje, se lahko na rast prebivalstva gleda kot na negativen pojav. Rast proizvodnje in prebivalstva tako soodvisno vplivata na življenjski standard.

Tabela 2.3.2.2: Število prebivalstva, stopnja rasti prebivalstva in delež prebivalstva mlajšega od 15 let

Najmanj razvite države (HDI)	Prebivalstvo v milijonih			Stopnja rasti prebivalstva		Prebivalstvo pod 15 let (%)	
	1975	2004	2015a	1975-2004	2004-2015a	2004	2015a
Angola	6,8	15,5	20,9	2,8	2,7	46,6	45,5

Benin	3,2	8,2	11,2	3,2	2,9	44,5	42,0
Burkina Faso	5,9	12,8	17,7	2,6	2,9	47,4	45,7
Burundi	3,7	7,3	10,6	2,4	3,4	45,5	46,4
Centralnoafriška republika	2,1	4,0	4,6	2,3	1,4	43,1	40,6
Čad	4,2	9,4	12,8	2,8	2,8	47,2	47,7
Džibuti	0,2	0,8	0,9	4,3	1,6	41,8	37,3
Eritreja	2,1	4,2	5,8	2,4	2,9	44,8	42,6
Etiopija	34,1	75,6	97,2	2,7	2,3	44,8	41,7
Gambija	0,6	1,5	1,9	3,4	2,2	40,3	36,8
Gvineja	4,2	9,2	11,9	2,7	2,3	43,8	42,0
Gvineja-Bissau	0,7	1,5	2,1	3,0	3,0	47,4	48,0
Haiti	4,9	8,4	9,8	1,8	1,3	38,0	34,9
Jemen	7,0	20,3	28,5	3,7	3,2	46,7	43,4
Kamerun	7,6	16,0	19,0	2,6	1,6	41,6	37,2
Kenija	13,5	33,5	44,2	3,1	2,5	42,9	42,6
Kongo	23,9	55,9	78,0	2,9	3,0	47,2	48,0
Lesoto	1,1	1,8	1,7	1,6	-0,3	39,0	36,6
Madagaskar	7,9	18,1	23,8	2,9	2,5	44,2	40,7
Malavi	5,2	12,6	16,0	3,0	2,2	44,3	44,9
Mali	6,2	13,1	18,1	2,6	2,9	48,3	46,7
Mavretanija	1,4	3,0	4,0	2,5	2,6	43,1	41,7
Mozambik	10,6	19,4	23,5	2,1	1,7	44,1	41,6
Niger	5,3	13,5	19,3	3,2	3,2	49,0	47,9
Nigerija	58,9	128,7	160,9	2,7	2,0	44,5	41,3
Ruanda	4,4	8,9	11,3	2,4	2,2	44,1	41,6
Senegal	5,3	11,4	14,5	2,7	2,2	43,0	38,8
Sierra Leone	2,9	5,3	6,9	2,1	2,3	42,8	42,8
Slonokoščena obala	16,6	17,9	21,6	3,4	1,7	42,1	38,2
Swaziland	0,5	1,0	1,0	2,3	-0,4	41,6	37,2
Tanzanija	16,0	37,6	45,6	2,9	1,7	42,9	38,9
Zambija	5,2	11,5	13,8	2,8	1,7	46,0	43,7
DVR	2.042,9	3.043,0	3.319,6	1,4	0,8	25,4	22,4
Razvite države	729,3	982,5	1.040,9	0,7	0,5	18,4	17,0

Opomba: Seznam držav glede na njihov HDI indeks v letu 2006.

Vir: Human Development report 2006.

Iz tabele lahko razberemo, da delež prebivalstva mlajšega od 15 let v državah, ki dosegajo najnižje kriterije človeškega razvoja, dosega več kot 40 odstotkov celotne populacije, pri

nekaterih se število približuje kar polovici celotnega prebivalstva (Niger, Mali). To pomeni, da mora delovno aktivno prebivalstvo v teh državah vzdrževati in preživljati skoraj dvakrat toliko otrok kot v razvitih državah (Todaro 2002: 218).

Če je pri manj razvitih državah breme vzdrževanje predvsem posledica prebivalcev, ki so mlajši od 15 let oziroma otrok, pa je v razvitih državah to breme predvsem posledica starejšega prebivalstva, ki ni več sposobno za delo.

Hitra rast prebivalstva pa obremenjuje tudi obstoječe gospodarske vire in otežuje absorbiranje nove delovne sile. Pojavlja se urbana brezposelnost ali pa se povečuje ruralna podzaposlenost, kar duši produktivnost dela v kmetijstvu.

2.4 Populacijska politika

Izhajajoč iz predpostavke, da je število prebivalstva pomembno za gospodarski razvoj, stopnja rasti prebivalstva pa še bolj, se postavlja vprašanje, ali naj država poskuša vplivati na stopnjo rasti prebivalstva in če, kako. Prebivalstveni problemi so tipični družbeni problemi, za katere je značilno, da jih družba poskuša reševati s političnimi sredstvi ali s politiko, prilagojeno konkretnim problemom. Medtem ko so v nerazvitih državah v ospredju problemi, povezani z izredno hitrim naraščanjem števila prebivalstva, pa se v razvitih državah srečujejo s težavami, ki so povezane s prenizko rodnostjo, pretiranim staranjem, vse bolj prisotno odkrito depopulacijo in naraščajočim pritiskom priseljencev iz nerazvitega dela sveta (Malačič 2003: 300).

Posamezni tipi prebivalstvenih politik se opredeljujejo na osnovi ciljev, ki jih le-ta želi doseči, tako se v literaturi načeloma ločujejo količinski in kakovostni tipi prebivalstvenih politik. Količinska prebivalstvena politika se zavzema za količinsko izražene cilje, torej za povečanje (razširitvena ali ekspanzivna) ali zmanjšanje (omejitvena ali restriktivna) obsega ali stopenj rasti prebivalstva, prerazporeditev prebivalstva (redistributivna) med posameznimi regijami znotraj države in podobno. Po drugi strani kakovostna prebivalstvena politika, ki jo literatura označuje tudi z izrazom evgenična politika¹⁷, pa se zavzema za doseganje večje kvalitete prebivalstva. Sodobna kakovostna prebivalstvena politika tako teži predvsem k višji izobrazbeni, zdravstveni, kulturni ravni prebivalstva.

¹⁷ Evgenika je nauk o metodah za doseganje telesno in duševno zdravega potomstva.

2.4.1 Prebivalstvena politika v državah v razvoju

DVR se soočajo z izredno velikimi demografskimi problemi, hkrati pa z velikimi pričakovanji strokovne in politične javnosti. Aktualnost demografske problematike pa je povezana tudi s prepričanjem strokovnjakov, da se bo v prihodnjih desetletjih tudi v nerazvitih državah končal že začetni proces demografskega prehoda. Velika večina strokovnjakov in politikov izenačuje prebivalstveno politiko nerazvitih držav z antinatalitetno prebivalstveno politiko oziroma politiko načrtovanja družin (Malačič 2003: 302).

Državni programi načrtovanja družine v državah v razvoju so načeloma usmerjeni v zmanjševanje stopnje rojstev, saj so načeloma v teh državah stopnje rasti prebivalstva zelo visoke.

Vendar pa sami programi načrtovanja družine niso zadosten predpogoj za zagotovitev gospodarskega in družbenega razvoja. Za to morajo biti oblikovani v povezavi z razvojnimi programi, da bi bili uspešni. Sprejem ciljev in ukrepov programov načrtovanja družine je namreč odvisen od ravni BDP in ekonomskega razvoja, industrializacije in rasti dohodka, pa tudi zdravja, izobrazbe in zadovoljevanja osnovnih potreb. Ekonomisti v zvezi s tem govorijo o stroških in koristih, ki jih prinašajo otroci. Finančni in nefinančni stroški, ki jih predstavlja večje število otrok namreč rastejo z gospodarskim razvojem, po drugi strani pa gospodarske koristi večjega števila otrok z gospodarskim razvojem upadajo (Malačič 1996: 305–308).

2.4.1.1 Mikroekonomska teorija fertilitnosti

Ekonomisti so se v zadnjih desetletjih začeli osredotočati na mikroekonomske dejavnike, ki vplivajo na rodnost družine, saj naj bi ti dali bolj jasno teoretično in empirično razlago za zmanjšanje rodnosti v razvitih državah oziroma v družbah, ki so dosegle tretjo fazo demografskega prehoda (Todaro 2002: 230). Za to so uporabili neoklasično teorijo gospodinjstva in potrošniškega vedenja, ki predpostavlja, da ima posameznik izoblikovano preferenčno lestvico dobrin. Posameznik poskuša maksimalno zadovoljiti svoje želje v skladu s svojimi finančnimi zmožnostmi in relativno ceno dobrin.

Če to teorijo uporabimo na primeru analize rodnosti, nam otroci predstavljajo posebno dobroto, tako da je rodnost racionalni ekonomski odgovor na potrošnikovo željo imeti otroke v primerjavi z drugimi dobrinami. To pomeni, da naj bi se zaželeno število otrok v družini spreminjalo v skladu z dohodki družine in upoštevajoč stroške, ki jih otroci pomenijo za družino ter ostalimi dobrinami med katerimi se posameznik odloča (*ibid.*).

V skladu z neoklasično teorijo bi to pomenilo:

- višji je dohodek gospodinjstva, večje je povpraševanje oziroma želja po otrocih,
- višji so stroški vzdrževanja otrok, manjša je želja po njih,
- višja je cena ostalih dobrin v primerjavi z otroci, večja je želja po otrocih,
- večja je privlačnost ostalih dobrin v primerjavi z otroci, manjša je želja po njih.

Hogendorn (v Senjur 2002: 267) navaja naslednje koristi, ki utegnejo izhajati iz večjega števila otrok v državah v razvoju – mikroekonomska teorija fertiliteti:

- a) Ena od temeljnih koristi od otrok je preprosto v tem, da je prijetno imeti otroke, še posebej v revnih družbah, kjer ni raznovrstnih virov zabav (televizija, kino...).
- b) Otroci imajo vlogo vgrajenega sistema socialne varnosti za starost, bolezen, kar je še posebej pomembno v družbah, v katerih ni razvitega sistema socialnega varstva; to je pokazala tudi empirična raziskava Simona Kuznetsa.
- c) Na podeželju so otroci vir cenene in razpoložljive delovne sile.

Po drugi strani pa so stroški, ki jih prinašajo otroci, naslednji:

- a) Neto denarni stroški vzgoje in skrbi za otroke rastejo z gospodarskim razvojem – starši dajejo večji poudarek kvalitetnemu življenju otrok in ne kvantiteti, rastejo stroški za izobraževanje, zdravje, hrano, bivanje in obleke.
- b) Rastejo tudi oportunitetni stroški časa žensk; če so ženske izobražene in zaposlene, ima njihov čas, porabljen za skrb in vzgojo otrok, visoke oportunitetne stroške v izgubljenem zaslužku. Zato je izobraževanje in zaposlovanje žensk pomemben del uradnih politik nadziranja prebivalstvene politike.

Programi načrtovanja družine na splošno vključujejo več različnih ukrepov: propagiranje ciljev politike načrtovanja družine z reklamnimi akcijami, zvišanje zakonsko dovoljene spodnje meje starosti za sklenitev zakonske zveze, legalizacija splavov, spodbujanje

kontracepcije, možne so tudi finančne spodbude za majhne družine in kazni za velike (Senjur 2002: 268).

Pojavljajo pa se tudi razlike v stališčih avtorjev in analitikov prebivalstvenih politik; medtem ko eni trdno verjamejo, da je hitra rast prebivalstva v nerazvitih državah velik problem, pa teoretiki menijo, da rast prebivalstva ni dejanski problem. To utemeljujejo s sledečimi argumenti (Todaro 2000: 235–238):

- Rast prebivalstva ni problem *per se*, ampak je povečevanje problematično zaradi nerazvitosti – ključnega pomena za nerazvite države so prave razvojne strategije, gospodarski razvoj in dvig življenjskega standarda bosta omejila rast prebivalstva; črpanja naravnih virov – prebivalstvo je gospodarski problem le v svojem odnosu do naravnih virov oziroma glede na razpoložljive naravne vire; Todaro tukaj navaja, da potrošniki v razvitih državah porabijo 16 krat več hrane, energije in drugih naravnih virov v primerjavi s posamezniki v nerazvitih oziroma v DVR. To pomeni, da je rojstvo enega otroka v razvitih državah prav tako pomembno kot rojstvo 16 otrok v ostalih državah. Ključnega pomena je tako omejitev porabe posameznikov v razvitih državah in ne omejitev rasti prebivalstva v nerazvitih; poseljenost prebivalstva (konglomerati v primerjavi z neposeljenimi območji) in položajem (podrejenostjo) žensk v družbi – ključnega pomena je zagotoviti izobraževanje in možnost zaposlitve za ženske, saj bo izboljšanje položaja žensk tako v družini kot v družbi vodilo v zmanjšanje rodnosti in upad stopnje rasti prebivalstva; dejstvo, da je velika večina prebivalstva v nerazvitih oziroma v DVR revnih, neizobraženih in psihološko šibkih, pomeni, da jim je edini pravi vir socialne varnosti velika družina; zagovorniki kot edini cilj vidijo razvoj.
- Rast prebivalstva je namerno ustvarjen lažni problem s strani agencij in organizacij bogatih razvitih držav, ki želijo DVR obdržati v podrejenem položaju ter zadrževati njihov razvoj in tako ohranjati obstoječi *status quo* v mednarodni skupnosti. Razvite države tako izvajajo pritisk na DVR, da le-te sprejemajo agresivne prebivalstvene politike, navkljub dejstvu, da so tudi same šle skozi obdobje velike rasti in visokih stopenj rasti prebivalstva, ki je pozitivno vplival tudi na njihov razvoj.
- Tretji argument je primarno ekonomski; zagovorniki pravijo, da je rast prebivalstva dejansko zaželena, saj večja populacija omogoča večje

povpraševanje in hkrati omogoča ekonomije obsega v proizvodnji, znižajo se produkcijski stroški in zagotovi se zadostno in poceni delovno silo za doseg višjih ravni proizvodnje. Med avtorji, ki v rasti prebivalstva ne vidijo ovire za gospodarski razvoj, je Julian Simon¹⁸. Simon pravi, da so vse raziskave o korelaciji med rastjo prebivalstva in gospodarskim razvojem v zadnjih nekaj desetletjih bile zastavljene tako, da naj bi pokazale, da rast prebivalstva negativno vpliva na gospodarski razvoj, čeprav so rezultati le-teh bili takšni, da niso jasno pokazali na negativno korelacijo med obema spremenljivkama. Simon je zagovarjal tezo, da povečanje prebivalstva dolgoročno zagotavlja boljši življenjski standard, čeprav so kratkoročni učinki (25 do 50 let) povečanja populacije sicer lahko negativni: na primer višji stroški za izobraževanje otrok, obremenitev zdravstva ter stroški zagotavljanja dodatnega proizvodnega kapitala za povečano delovno silo. Ker raziskave niso pokazale dolgoročnih negativnih učinkov povečanja prebivalstva, lahko torej sklepa, da obstajajo pozitivni učinki v daljšem časovnem obdobju. Mednje sodi večja produktivnost zaradi več inovativnih idej, kot primer pa je izpostavil Singapur in Hongkong (pred priključitvijo Kitajski), kot mesti, ki sta kot zelo gosto poseljeni dosegli velik gospodarski razvoj.

Tukaj bi omenila še argument zagovornikov rodnosti na podlagi verskega prepričanja; le-ti so eni izmed najglasnejših nasprotnikov kakršnekoli prebivalstvene politike. Prihajajo iz verskih vrst in so proti vsakemu vmešavanju v dejanje reprodukcije.

Navkljub vsem tem argumentom pa je velika večina DVR sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja sprejela programe za načrtovanje družine.

V mnogih državah so bile pobudnice prvih programov načrtovanja družine razne nevladne organizacije, kasneje pa so programi postali sestavni del državne politike, s finančno in drugo pomočjo pa so se vključile tudi razne mednarodne organizacije.

2.4.2 Organizacija združenih narodov in prebivalstvena politika

Po drugi svetovni vojni se je na mednarodni (svetovni) ravni zvrstilo pet konferenc o prebivalstvu. Prvi dve sta organizirali OZN in Mednarodna unija za znanstveno preučevanje

¹⁸ Vir <http://www.cato.org/pubs/journal/cj5n1/cj5n1-5.pdf>, 1. 6. 2007.

prebivalstva (IUSSP) v Rimu (1954) in v Beogradu (1965) kot konferenci strokovnjakov. Rimska konferenca je bila predvsem srečanje, ki je prispevalo k uveljavitvi demografije in znanstvenega proučevanja na globalni ravni, na katerem še ni bilo prave zavesti o potrebnih prebivalstvenih politikah. Tudi beograjska konferenca je zbrala strokovnjake s področja demografije, vendar je bila precejšnja pozornost namenjena tudi temam, ki so se ukvarjale z načrtovanjem družine in sorodnimi programi (Malačič 2003: 310).

Naslednje tri konference so bila izrazito politična srečanja, ki so določila konkretne cilje in priporočila na tem področju:

➤ **Konferenca OZN o prebivalstvu – Bukarešta 1974**

Konferenca je potekala avgusta 1974 v Bukarešti, na njej pa so se predstavniki držav članic OZN pogovarjali o trendih rasti in napovedih za prihodnost, o spremembah prebivalstva, gospodarskem in socialnem razvoju, prebivalstvu in okoljem, sprejeli pa so tudi Akcijski načrt o prebivalstvu¹⁹, ki je v naslednjih dveh desetletjih bil najpomembnejši globalni dokument o prebivalstveni politiki in je temeljil na treh osnovnih načelih: (1) prebivalstvo in razvoj sta med seboj povezana; (2) posamezniki in pari imajo pravico, da se svobodno in odgovorno odločajo o številu otrok; (c) prebivalstvena politika mora biti oblikovana in izvajana na nacionalni ravni in v okviru specifičnih gospodarskih, družbenih in kulturnih razmer v posamezni državi.

Program je pozval države, da naj po potrebi sprejmejo populacijske politike, ki bodo omogočile sorazmerni razvoj prebivalstva, na konferenci pa so se izpostavile tudi velike razlike med državami tretjega sveta in razvitimi državami, ki so težile k omejevanju števila prebivalstva nerazvitih oziroma DVR (Furedi 1997: 106–107).

➤ **Mexico city, 1984**

Naslednja konferenca v okviru OZN je potekala leta 1984 v Mexico city-ju in je bila, desetletje po sprejemu prvega mednarodnega Akcijskega načrta za prebivalstvo v Bukarešti, namenjena ocenitvi poteka uresničevanja le-tega. Tokrat so predstavniki držav največ pozornosti namenili pogovorom o različnih aspektih oziroma vplivih, ki jih ima rast prebivalstva na naravne vire, na revščino v družbi, zadostnost in samozadostnost držav pri

¹⁹ Akcijski program – World Population Plan of Action najdemo na: <http://www.population-security.org/27-APP1.html>, 10. 2. 2003.

zagotavljanju zadostne količine hrane ter o vplivu prebivalstva na degradacijo okolja in neobnovljive vire. Debata o socialnih in gospodarskih vidikih razvoja pa se je osredotočila na porazdelitev dohodka, zaposlovanje, zdravstvo in izobraževanje ter socialno varnost (World Population Monitoring 2001²⁰: 4).

Na konferenci je bila sprejeta Deklaracija o prebivalstvu in razvoju, katera opozarja, da kljub pomembnemu napredku ostajajo rast prebivalstva, velika smrtnost, revščina in migracije vzroki za zaskrbljenost in da je potrebno čimprejšnje ukrepanje (Malačič 1995: 951).

➤ **Konferenca OZN o prebivalstvu in razvoju – Kairo, 1994**

Nadaljevanje delovanja OZN na področju svetovne populacijske problematike in na nek način vrhunec, ki ga je le-to doseglo, sega v leto 1994, ko so predstavniki držav članic OZN na konferenci v Kairu sprejeli Akcijski program mednarodne konference ZN o prebivalstvu in razvoju (ICDP)²¹. Akcijski program opredeljuje delovanje in aktivnosti tako držav kot mednarodnih organizacij na področju prebivalstvene politike za naslednjih dvajset let. V primerjavi s prvim akcijskim programom je le-ta obsežnejši in neposredneje povezuje probleme prebivalstva z razvojem. V ospredju je tako trajnostni razvoj, povezovanje prebivalstvene problematike s skrbjo za okolje ter upravljanje z naravnimi viri, s čimer je program presegel izključno demografske probleme in zajel tudi širša družbena vprašanja in težave, kot so: revščina, razvoj, okolje. Veliko pozornosti posveča tudi enakopravnosti in statusu žensk, zagovarja bistveno okrepitev položaja in vloge družine, posebej pa so navedeni tudi problemi adolescentov, starih, domorodcev in manjšin.

S kairsko konferenco in akcijskim programom so prebivalstvene politike po desetletjih razprav spoznane za ključen element vizije razvoja s ciljem izboljšati kvaliteto življenja sedanjih in bodočih generacij, ki potrebujejo realizacijo tako na globalni, regionalni in nacionalni ravni.²²

²⁰ Publikacijo najdemo na [http://www.un.org/esa/population/publications/wpm/wpm2001.pdf#search='world%20population%20monitoring'](http://www.un.org/esa/population/publications/wpm/wpm2001.pdf#search='world%20population%20monitoring';); 1. 10. 2003.

²¹ Akcijski program (International Conference on Development and Population) najdemo na: <http://www.iisd.ca/Cairo/program/p00000.html>; 14. 12. 2004.

²² Na svetovni ravni imata pri izvajanju akcijskega programa najpomembnejšo vlogo Sklad ZN za populacijske aktivnosti (UNFPA) in Prebivalstveni oddelek Ekonomsko socialnega sveta OZN, strokovno telo, ki je prevzelo pripravo strokovnih poročil in analiz o izvajanju programa. Poročila lahko najdemo na <http://www.unfpa.org>; 3.4.2005.

Osnovna premisa kairske konference je tako bila ugotovitev, da rast, velikost, starostna struktura in porazdelitev prebivalstva med ruralnim in urbanim okoljem ključno vplivajo na razvojne potencialne družbe, še posebej pa na možnost dviga življenjskega standarda revnih. Tako je ICDP pozval vse države, da populacijske politike postanejo sestavni del njihovih razvojnih strategij.

➤ **Razvojni cilji novega tisočletja**²³

V letu 2000 je 189 držav članic OZN na srečanju, ki je potekalo na sedežu organizacije v New Yorku, sklenilo odločneje pomagati najrevnejšim državam sveta, da bi svojemu prebivalstvu zagotovile boljše življenje do leta 2015. Na temelju Deklaracije novega tisočletja je bil oblikovan program 8 razvojnih ciljev novega tisočletja (RCNT):

1. Izkoreniniti skrajno revščino in lakoto – do leta 2015 naj se prepolovi število ljudi, ki živijo z manj kot enim ameriškim dolarjem na dan in trpijo lakoto.
2. Vzpostavitev univerzalnega osnovnošolskega izobraževanja – do leta 2015 naj vsi otroci zaključijo osnovnošolsko izobraževanje.
3. Promocija enakopravnosti med spoloma in krepitev položaja žensk – do leta 2005 doseči enakopravnost med spoloma v osnovno- in srednješolskem izobraževanju in do leta 2015 doseči enakopravnost med spoloma na vseh ravneh.
4. Zmanjšati umrljivost otrok – za dve tretjini zmanjšati umrljivost med otroci do 5. leta starosti do leta 2015.
5. Izboljšati zdravje mater – do leta 2015 naj se umrljivost žensk med porodom zmanjša za tri četrtine.
6. Boj proti HIV/AIDS, malariji in drugim boleznim – zaustaviti širjenje HIV/AIDS do leta 2015, pojavnost malarije in drugih bolezni.
7. Zagotoviti okoljsko trajnost – vključitev načel trajnostnega razvoja v politike in razvojne programe posameznih držav ter do leta 2015 prepoloviti število ljudi, ki nimajo dostopa do pitne vode in do leta 2020 zagotoviti boljše življenjske pogoje vsaj 100 milijonom prebivalcem slumov.
8. Razvoj globalnega partnerstva za razvoj – nadaljnji razvoj trgovinskega in finančnega mednarodnega sistema, upoštevati potrebe najmanj razvitih držav in zagotoviti razumno politiko njihovega vračanja dolgov; ustvarjanje delovnih mest za mlade; sodelovanje s farmacevtskimi podjetji za zagotovitev cenejših zdravil za DVR

²³ Razvojni cilji novega tisočletja – Millennium development Goals (MDG)
<http://www.unfpa.org/icpd/index.htm>; 11. 9. 2007.

➤ Svetovni vrh 2005²⁴

Na Svetovnem vrhu 2005 se je srečalo največje število voditeljev držav v zgodovini, ki so ponovno potrdili pomembnost zagotavljanja enakopravnosti med moškimi in ženskami, zaježitve okuženosti z virusom HIV/AIDS ter izboljšanja reprodukcijskega zdravja. Srečanje na vrhu je potrdilo cilje ICPD in RCNT in se zavezalo k vključitvi teh ciljev v razvojne politike posameznih držav.

2.4.3 Spornost prebivalstvene politike

Naraščajoči pomen prebivalstvene politike v svetu na začetku enaindvajsetega stoletja pa spremlja tudi močna opozicija tej politiki, razloge zanjo pa lahko opredelimo na osnovi različnih tradicij, religij in ideologij. V nerazvitih državah je namreč še vedno močno prisotna **tradicionalna reproduktivna zavest**, ki je nastajala tisočletja in se le počasi prilagaja novim demografskim, družbenim in gospodarskim razmeram sodobnega sveta, ki zahtevajo drugačno reproduktivno obnašanje. Tradicionalne sile se tako upirajo spremembam in zagovarjajo vrednote, norme in način življenja, ki je prevladoval v preteklosti in v skladu s katerim so živeli njihovi predniki. S tradicionalnimi razlogi so v veliki meri povezana tudi **verska prepričanja**. Čeprav med različnimi svetovnimi religijami obstajajo velike razlike, pa je večina med njimi izrazito pronatalno usmerjenih, kar je najverjetneje posledica dejstva, da so nastajale v obdobju, ko je visoka rast prebivalstva bila pogoj za preživetje posamezne družbe (Malačič 2003: 315).

Religiozne dogme v mnogih primerih niso združljive z avtonomijo in svobodo posameznika, da bi se le-ta svobodno odločal o potomcih, o življenju in smrti (splav), saj je to v božjih rokah. Tretji sklop opozicijskih prepričanj prebivalstveni politiki je skupina **ideoloških razlogov**, ki so povezani s teorijami, ki zagovarjajo izrazito optimistične variante prihodnjega razvoja.

2.5 Sklep

Iz povedanega lahko zaključimo, da rast prebivalstva sicer predstavlja problem in oviro v razvoju DVR, vendar vsekakor ni edini vzrok nizke življenjske ravni. Vseeno pa ne moremo zanemariti vpliva uspešne prebivalstvene politike na razvoj posameznih družb. Na Kairski

²⁴ Vir o Svetovnem vrhu 2005: <http://www.unfpa.org/icpd/index.htm#icpdreview>; 6. 9. 2007.

konferenci so se sicer strinjali, da hitra rast prebivalstva zavira gospodarski razvoj in da lahko sredstva, ki so namenjena načrtovanju družine, znatno pripomorejo k razvojnemu uspehu DVR. Uspešnost prebivalstvene politike oziroma programov za načrtovanje družine je primarno odvisna tudi od lokalnih okoliščin, ki vsekakor pogojujejo pripravljenost ljudi, da sprejmejo programe, s katerimi posamezne vlade poskušajo uravnati stopnjo rasti prebivalstva v državah. Strokovnjaki pogosto opozarjajo, da je prav neupoštevanje lokalnih značilnosti najpogosteje razlog za neuspeh posameznih programov, ki jih avtorji na nek način le prepisejo od tistih držav, kjer so se ti pokazali kot uspešni (Furedi 1997: 1041–05).

Država, ki je po mnenju mnogih dosegla največji uspeh pri implementaciji prebivalstvene politike, usmerjene k nižji rasti prebivalstva, je Kitajska (Gillis in drugi 1992: 178; Donaldson 1988: 11) z njeno znamenito kampanjo načrtovanja rojstev. V nadaljevanju bom tako predstavila študijo primera kitajske prebivalstvene politike v zadnjih desetletjih, ki so jo izvajali sočasno z gospodarskimi reformami. Država je tako uspela zagotoviti gospodarsko rast in hkrati omejiti rast prebivalstva.

3. KITAJSKA

Možje z injekcijskimi brizgami, napolnjenimi s strupom, so prišli dva dneva prej, preden bi morala LI Juan roditi. V lokalni bolnišnici so jo privezali na posteljo in ji iglo zarili v trebuh. »Najprej sem občutila, kako moj otrok pospešeno brca,« pravi 23-letna mati, »čez čas so gibi zamrli.« Deset ur pozneje je Li v devetem mesecu nosečnosti rodila mrtvo deklico, ki jo je hotela imenovati Shuan (Svetloba). Vse, o čemer je tisti zadnji dan pomladi lahko razmišljala, je bilo, kako bo plačala skupini nasilnežev, da se maščuje ljudem, ki so ubili njenega otroka, katerega rojstvo ni bilo v skladu s kitajsko politiko načrtovanja družine (Večer, 15. 10. 2005: 45).

Kitajska bo največja izvoznica na svetu. K preboju na svetovni vrh bo največ pripomogla visoka rast, ki bo letos dosegla devet odstotkov, prihodnje leto se bo bruto proizvod povečal za 9,2 odstotka, podoben tempo pa naj bi se nadaljeval še nekaj časa. Po velikosti gospodarstva bo Kitajska leta 2010 zaostajala samo za tremi članicami Organizacije za gospodarsko sodelovanje (ZDA, Japonsko in Nemčijo) (Delo, 17. 9. 2005: 3).

Dve načeloma zelo različni temi, pa vendar po prepričanju kitajske oblasti s skupno točko. Ko gre za uravnavanje števila rojstev, namreč Kitajska že vse od leta 1980 dosledno sledi smernicam, za katere se je udomačil izraz politika enega otroka. Prav strog nadzor nad številom rojstev naj bi bil ključni razlog, da se je zaradi manjšega števila lačnih ust v državi povečala gospodarska rast.

Na gospodarskem področju pa je v zadnjih dveh desetletjih dvajsetega stoletja Kitajska dosegla v povprečju 9,5-odstotno letno gospodarsko rast, napovedi pa kažejo, da bo takšna ostala tudi v prihodnje. Takšna gospodarska rast je pozitivno vplivala na prihodke posameznikov in posledično na zmanjšanje revščine v državi. V tem obdobju se je kitajsko gospodarstvo tudi integriralo v globalno sfero poslovanja, kar je vplivalo tudi na preoblikovanje vladnih politik in sprejem reform, ki so omogočile tržne cene ter vpliv zasebnim investitorjev na proizvodnjo in trgovino (OECD 2005: 12).

V nadaljevanju bom pregledala kitajsko prebivalstveno politiko v letih po drugi svetovni vojni in primerjala njeno uspešnost z razvojem kitajskega gospodarstva.

3.1 Gospodarski razvoj in prebivalstvena politika

Ozemlje LR Kitajske obsega 9,596,960 km² in glede na površino je tretja država na svetu. Omeniti velja tudi dejstvo, da je le okoli deset odstotkov kitajskega ozemlja poseljenega, saj kar 90 odstotkov države pokrivajo neobdelane polpuščave in neposeljena gorovja (Todaro 2000: 252).

Rezultati zadnjega popisa prebivalstva Kitajske, ki ga kitajske oblasti izvajajo vsakih deset let, in je nazadnje bil izveden leta 2000, so pokazali, da je na Kitajskem ob koncu leta 2000 živelo 1,274 milijarde ljudi. Čeprav je letna stopnja rasti relativno nizka, saj se giblje le okoli enega odstotka, se prebivalstvo vsako leto poveča za okoli 12,8 milijona.

Tabela 3.1.1: Rast prebivalstva Kitajske²⁵

Leto	Število prebivalstva	Stopnja rasti prebivalstva
1950	554.760	-
1955	609.005	1,87
1960	657.492	1,53
1965	729.191	2,07
1970	830.675	2,61
1975	927.808	2,21
1980	998.877	1,48
1985	1.066.906	1,32
1990	1.149.069	1,48
1995	1.213.732	1,10
2000	1.269.962	0,91
2005	1.312.979	0,67
2010	1.351.512	0,58
2015	1.388.600	0,54
2020	1.421.260	0,47
2025	1.445.782	0,34
2030	1.458.421	0,17
2035	1.458.292	-0,00
2040	1.448.355	-0,14
2045	1.431.448	-0,32
2050	1.408.846	-

Pred letom 1950 je bila za Kitajsko značilna visoka smrtnost in visoka rodnost ter posledično nizka stopnja naravnega prirastka. Konec druge svetovne vojne in hkratni razvoj gospodarstva sta vplivala na stopnjo rasti prebivalstva, predvsem na račun znižanja stopnje smrtnosti. Letna stopnja rasti prebivalstva se je v tem obdobju dvignila na dva odstotka in med letoma 1953 in 1957 je prišlo do prve eksplozije prebivalstva, saj se je naravni prirastek povzpел na kar 2,4

²⁵ Tabela in podatki so vzeti s strani Prebivalstvenega oddelka OZN (<http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>, 12. 12. 2006).

odstotka²⁶, kar pomeni, da je Kitajska do leta 1960 dosegla nekaj manj kot 660 milijonov prebivalcev, medtem ko je v naslednjem desetletju, po drugi populacijski eksploziji do leta 1970, dosegla 830 milijonov ljudi. Po tem obdobju je stopnja rasti prebivalstva začela upadati. V nadaljevanju bom predstavila primerjalni in sočasni pregled gospodarskega razvoja Kitajske in prebivalstvene politike, ki jo je za doseg le-tega uporabljala kitajska oblast.

3.1.1 Gospodarski razvoj in prebivalstvena politika med leti 1949–1970

Ustanovitev Ljudske republike Kitajske leta 1949, ko je oblast v državi uradno prevzela komunistična partija, je predstavljala začetek enega glavnih presenečenj v ekonomskem razvoju zadnjih desetletij. Država je v začetku sprejela centralno planski sistem sovjetskega tipa. Težka industrija je v tistem času predstavljala moč države, podjetja niso imela nobene avtonomije, vse se je določalo na strani države (Samuelson in Nordhaus 2002: 549). Do leta 1957 je Kitajska dosegala okoli 5,7-odstotno letno gospodarsko rast.

Mao Zedong je leta 1958 sprožil prvo večje politično gibanje, ki je domala do temeljev pretreslo celotno gospodarsko strukturo države. To je bil tako imenovani »veliki skok«, do katerega je prišlo zaradi prepočasnega gospodarskega razvoja zaradi gospodarskih težav pri izvajanju prvih dveh centralno načrtovanih petletk. Politika »velikega skoka« (poudarek na kolektivni kmetijski proizvodnji in industrializaciji podeželja, združevanje agrarnih skupnosti v komune, kjer je bila vsa lastnina skupna...) in neugodne vremenske razmere (suše, poplave), so povzročile, da je prvič po vojni prišlo do lakote, začetek 1960-ih let pa je prinesel tudi zaustavitev gospodarske rasti ter prekinitev vezi s Sovjetsko zvezo po letu 1960.

Osamitev Kitajske v svetovni politiki je vodila v politiko samozadostnosti na vseh področjih družbenega življenja, kar je s seboj posledično prineslo tudi večjo centralizacijo, ki je vrhunec dosegla med leti 1966 in 1969, ko je prišlo do popolnega ekonomskega zastoja, državo pa je pretresla t. i. kulturna revolucija.

²⁶ Demografski analitiki govorijo o dveh obdobjih »baby booma« oziroma eksplozivne rodnosti na Kitajskem. Prvo obdobje med letoma 1953-1957, drugo pa med letoma 1963-1970, ko se je stopnja naravnega prirastka še povečala (Vaupel in Zeng, 1991: 398).

Tabela 3.1.1.1: Rast BDP med leti 1952 in 1970

Leto	BDP Rmb v milijardah	Letna rast v odstotkih
1952	67,9	-
1953	82,4	15,6
1954	85,9	4,2
1955	91,0	6,8
1956	102,8	15,0
1957	106,8	5,1
1958	130,7	21,3
1959	143,9	8,8
1960	145,7	-0,3
1961	122,0	-27,3
1962	114,9	-5,6
1963	123,3	10,2
1964	145,4	18,3
1965	171,6	17,0
1966	186,8	10,7
1967	177,4	-5,7
1968	172,3	-4,1
1969	193,8	16,9
1970	225,3	19,4

Vir: Rast kitajskega BDP-ja.

Veljalo je tudi prepričanje, da bi vključitev kontrole prebivalstva v strategijo nacionalne razvojne politike predstavljala tudi ovire za razvoj (Kulkarni in Rani, 1995: 60), saj je bila oblast prepričana, da bo večje število otrok prispevalo k gospodarski rasti in k zagotovitvi močnejše Kitajske. To je povzročilo, da je število prebivalstva iz 550 milijonov leta 1950 do leta 1970 povečalo na kar 830 milijonov.

Tabela 3.1.1.2: Rast prebivalstva med 1950 in 1970

Leto	Prebivalstvo (v 000)	Stopnja rasti prebivalstva
1950	554.760	-
1955	609.005	1.87
1960	657.492	1.53
1965	729.191	2.07
1970	830.675	2.61

Vir: Prebivalstveni oddelek ekonomsko socialnega sveta OZN.

3.1.2 Obdobje med 1971–1990

➤ Populacijska politika

Hitro povečanje prebivalstva v letih med 1950 do 1970 je kitajsko oblast privedlo do spoznanja, da bo zaradi pritiskov vedno večje populacije potrebno začeti razmišljati tudi o populacijski politiki oziroma politiki načrtovanja družine. V letu 1971 je tako partija predstavila program: »Eden ni premalo, dva je ravno prav, tri je preveč« (*One is not less, Two is good, Three is too many*), ki ga je v letu 1973 nadgradila s politiko načrtovanja družine imenovano »pozneje, razmik, manj« (*»Later, spacing, less«*) (Xuejun Yu 2000). Gre za koncept, ki predvideva tri reprodukcijske norme, kasnejše poroke (*Later*) – zakon o zakonski zvezi iz petdesetih let je dovoljeval poroke pri najmanj 20 letih za moške in 18 za ženske. Kljub temu je večina lokalnih skupnosti dvignila te meje na 25 let za moške in 23 let za ženske na podeželju in 26 let za moške in 24 let za ženske v mestih (Saith 1981: 493; Chen 1982: 253); Drugi del programa –*spacing* oz. razmik določa čim daljši razmik med rojstvom prvega in drugega otroka, kjer se je kot primerno obdobje določil čas štirih let; tretji del politike *less* – manj pa je preprosto pomenil manjše število otrok, pari naj bi se odločili za največ dva potomca.

Pari, ki so se držali državno predpisanega programa, so bili nagrajeni, medtem ko so tisti, ki so si privoščili več otrok, bili kaznovani. Primarna politika načrtovanja prebivalstva v 1970-ih je bila v brezplačnem razdeljevanju kontracepcijskih sredstev. Do leta 1981 je tako kar 64,4 odstotkov parov v reprodukcijski dobi uporabljalo eno od oblik kontracepcije (Head-Jones 2004²⁷). Izpostaviti je potrebno tudi dejstvo, da je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja politika načrtovanja družine bila le politika, neke vrste priporočilo, in ne zakon v državi, kar je pomenilo, da država ni imela takšne moči za implementacijo ukrepov kot kasneje, ko je politika načrtovanja družine postala del pravne ureditve države (Yu 2004²⁸). Yujeva (2004) navaja, da je v 1970-ih politika nadzora načrtovanja družine bila sicer striktno izvajana, retorika oblasti pa je izpostavljala nadzor nad številom rojstev v imenu dobrobiti žensk in otrok, ki pa so ironično, bili pod največjim pritiskom prav te oblasti. Politika je uspela drastično zmanjšati stopnjo rodnosti med kitajskimi ženskami, saj je le-ta upadla iz 5,81 v letu

²⁷ Članek je objavljen na strani http://economics.about.com/cs/moffattentries/a/china_birthplan_4.htm; 4. 5. 2007.

²⁸ Članek je objavljen na strani http://economics.about.com/cs/moffattentries/a/china_birthplan_4.htm; 4. 5. 2007.

1970 na le 2,24 otroka desetletje kasneje, kar je pomenilo tudi upad naravnega prirastka iz 2,6 v letu 1970 na 1,2 v letu 1980. Kitajska politika načrtovanja družine v letih med 1970 do 1980 se je tako izkazala za izjemno uspešno, kar so priznavali tudi strokovnjaki iz vsega sveta, čeprav se morda s samimi metodami politike načrtovanja družine niso najbolj strinjali.

V tem obdobju je namreč Kitajska oblast začela striktno izvajati nasilne splave, predvsem deklic, milijone žensk so prisilno sterilizirali ali pa starši preprosto niso prijavili rojstva otrok, kar še danes povzroča težave pri popisih prebivalstva. Glavno sredstvo izvajanja politike v 1970-ih je bilo psihološko nasilje in trpinčenje družin, saj so vsi bili nadzorovani s strani sodelavcev in prijateljev, ki jim je grozila kazen v primeru, da ne bi prijavili parov, ki so oz. bi kršili določila nacionalne politike (Yu 2004).

Obdobje najstrožje in najbolj nadzorovane prebivalstvene politike se je začelo leta 1979, po tretjem plenarnem sestanku 11. kongresa Kitajske komunistične partije, kjer so delegati odredili, da nobenemu poročenemu paru ni dovoljeno imeti več kot enega otroka. Začelo se je obdobje »politike enega otroka«. Tak cilj je bilo mogoče doseči le z dovolj obsežno propagando in informiranjem ter seveda s politiko nagrajevanja vseh »poslušnih« ter kaznovanja tistih, ki niso živeli v skladu s politiko.

Oblikovalci programa so se vrsto let ukvarjali z oblikovanjem sistema nagrajevanja oziroma sankcioniranja. Ugodnosti so vključevale tako tiste, specifično vezane na družinsko politiko (na primer ugodnosti pri sterilizaciji, pri porodniškem dopustu), kot tudi izrazito ekonomske, kot so bile prednost pri dodelitvi stanovanj v mestih in zemljišč na podeželju, brezplačna zdravstvena oskrba, prednost pri varstvu otrok v jaslih, vrtcih, šolah, mesečne denarne nagrade v oblikah dodatkov pri osebnih dohodkih. Hkrati pa je bilo 'ustrezno' tudi kaznovanje za tiste, ki so se odločili za drugega otroka – ti pari so morali vrniti finančna sredstva, ki so jih prejeli kot nagrado družinam z enim samim otrokom, starši so imeli težave pri napredovanju na delovnem mestu, po tretjem otroku so staršem celo odbili del osebnega dohodka.

Politika enega otroka ni bila nikoli uradno uzakonjena, o načrtovanju družinske politike pa govori v letu 1980 sprejeti Zakon o porokah²⁹, ki že v drugem ter hkrati v dvanajstem členu določa, da bodo pari upoštevali politiko načrtovanja družine, prav tako pa zakon določa

²⁹ Vir http://www.unescap.org/esid/psis/population/database/poplaws/law_china/ch_record003.htm; 10. 9. 2005.

najnižjo starost za poroko – 22 let moški, 20 let ženske (5. člen). O načrtovanju družine govori tudi ustava³⁰ LR Kitajske sprejeta leta 1982. V členu 25 sicer govori o tem, da država spodbuja politiko načrtovanja družine, saj bo država le tako dosegla uspešen gospodarski in družbeni razvoj, medtem ko člen 49 pravi, da imata mož in žena dolžnost, da načrtujeta družino v skladu z državno populacijsko politiko.

Do konca 1970-ih je bil populacijski nadzor za kitajsko oblast centralni del načrtovanja gospodarske rasti, rezultati pa so se pokazali že v naslednjem desetletju. Od leta 1952 je tako stopnja natalitete padla z 20 na 6,9 %.

➤ **Gospodarske reforme**

Na gospodarskem področju je sredina sedemdesetih let prejšnjega stoletja prinesla spremembe, ki so se začele s predstavitvijo nove strategije gospodarskega razvoja v letu 1975, ko je premier Zhou Enlai postavil ekonomske cilje, s katerimi bi naj Kitajska do leta 2000 postala svetovna ekonomska velesila (Todaro 2000: 252). Program *Štiri modernizacije* je bil osredotočen na hitro gospodarsko rast z dvigom ravni produktivnosti v industriji, kmetijstvu, znanosti in tehnologiji ter nacionalni obrambi.

Leto 1976 je bilo kitajski zgodovini prelomno, saj je na nek način predstavljalo nov začetek. V tem letu umrl dosedanji veliki kitajski voditelj in tako rekoč »oče« Ljudske republike Kitajske Mao Zedong, ki je vodil državo skoraj trideset let, prav tako pa premier Zhou Enlai, nova oblast pod Den Xioapingom pa je s seboj prinesla drastične spremembe v Kitajski politiki in gospodarstvu. Kitajska je stopila na pot tranzicije iz planskega v tržno gospodarstvo.

Potrebne so bile predvsem reforme na področju gospodarstva, ki so ga Mao Zedongove ideje do dobra izčrpale. Tridesetim letom trdega komunizma in fanatičnih projektov je sledila sprememba, ki je vodila v počasne in preudarne spremembe v tržno gospodarstvo. Pod Den Xiaopingom (1977–1997) je Kitajska precej decentralizirala ekonomsko moč in dovolila konkurenco, ukrepi pa so vključevali tudi ogromne uvoze celotnih podjetij, tovarn in njihovih tehnologij iz zahoda.

³⁰ Vir <http://english.peopledaily.com.cn/constitution/constitution.html>; 10. 9. 2005.

Pred začetkom reform leta 1973 je Kitajski BDP na prebivalca znašal 839 ameriških dolarjev (Maddison 2001: 215).

V decembru 1978 je potekalo tretje plenarno srečanje 11. centralnega komiteja KP Kitajske, ki je predstavljalo prelomnico in začetek t. i. kontroliranega gospodarstva (država nadzira trg, trg pa vodi podjetja) v upanju, da bo do leta 2000 Kitajska postala napredno gospodarstvo (Trenc in Frelih 1999: 118). Na srečanju so se odločili, da bo kmetijstvo imelo prednost pred ostalimi deli gospodarstva, temu pa bosta sledila lahka industrija, ki mora izpolniti potrebe domačega gospodarstva ter hkrati zagotoviti nekaj mednarodne menjave ter na koncu težka industrija, kar je v naslednjih letih prineslo drastična zmanjšanja državnih investicij predvsem v težke industrijske projekte ter nekoliko porasta investicij v kmetijstvo in lahko (na primer tekstilno) industrijo (Hsü 2000: 804). Investicije in modernizacija kmetijstva sta bila namreč nujna pogoja splošnega razvoja in napredka, saj je kar 80 odstotkov Kitajcev takrat živelo na podeželju.

Todaro (2000: 253) pravi, da je do konca leta 1978 Kitajska podpisala pogodbe v vrednosti več kot 7 milijard ameriških dolarjev, medtem ko drugi (Hsü 2000: 804) navajajo, da so Kitajci sklenili posle s tujino v vrednosti več kot 16 milijard ameriški dolarjev (kompleks jekla Paoshan – 2 milijardi, Chi Dong – 14 milijard; hotelski projekti – več kot 500 milijonov ameriških dolarjev).

Od leta 1978 je tako kitajsko gospodarstvo temeljilo na premisi, da so gospodarska produktivnost, dobrobit potrošnika in politična stabilnost ključni in medsebojno povezani dejavniki ekonomske politike, ki je kot glavna dva cilja opredelila gospodarsko rast na eni strani in uvoz tujega znanja, kapitala, znanosti, tehnologije in menedžerskih sposobnosti na drugi strani.

Reforme, ki so bile sprejete v letu 1979, so omogočale kmetom, da so del svoje proizvodnje prodali na trgu po tržno oblikovanih cenah vlade, ki je oblikovala štiri ekonomske cone, s katerimi je želela pritegniti tuje investicije, spodbujala je izvoz ter hkrati uvoz visoke tehnologije na Kitajsko. Reformna politika je omogočila, da je Kitajska postala eno

najhitreje rastočih gospodarstev na svetu, saj je v naslednjem desetletju dosegla povprečno 9,7 odstotno povprečno letno rast BDP (Morrison 2000³¹).

Ob takšnih stopnjah gospodarske rasti pa ostaja ena najbolj diskutabilnih tem med strokovnjaki povezava med trgovino in gospodarsko rastjo. Čeprav teoretično povezava med izvozno politiko in gospodarsko rastjo ni najbolj jasna, pa empirične raziskave kažejo na močno korelacijo med obema dejavnikoma. Tudi primer Kitajske tako kaže na pozitivne učinke izvoza na gospodarstvo države. Nekatere raziskave celo ocenjujejo, da lahko izvoz prispeva kar deset odstotkov BDP. Primer Kitajske odraža visoke stopnje rasti mednarodne menjave, tako uvoza kot izvoza in rasti BDP, pri čemer je stopnja rasti tako uvoza kot izvoza večja od rasti BDP (Yin 2004: 414).

Yin (*ibid.*) tudi ocenjuje, da je v preteklih petindvajsetih letih rast uvoza imela večji vpliv na rast BDP kot rast izvoza, pri uvozu na Kitajsko pa so zmeraj prednjačili uvoz strojev, opreme in drugih kapitalskih sredstev (struktura uvoza se v zadnjih petindvajsetih letih praktično ni spremenila, kvečjemu se je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja še okrepil uvoz strojev in opreme za transport), kar je pozitivno vplivalo na kitajsko gospodarstvo in finančne tokove, prav tako pa je uvoz sodobne tehnologije pomagal krepiti gospodarsko rast.

Tabela 3.1.2.1: Izvoz blaga in storitev

Leto	Izvoz*	Stopnja rasti izvoza (%)	Izvoz – Delež BDP	TNI*	BDP*	Stopnja rasti BDP (%)
1978	9.631	-	4,60	-	145	10,21
1979	16.742	73,84	6,35	0	155	7,29
1980	27.755	65,78	7,61	57	164	5,96
1981	31.935	15,06	8,56	265	174	5,75
1982	32.872	2,93	8,90	430	191	9,57
1983	33.644	2,35	8,26	636	211	10,85
1984	41.422	23,12	9,42	1.258	243	15,23
1985	41.004	-1,01	9,99	1.659	274	12,59
1986	46.259	12,82	11,83	1.875	298	8,55
1987	53.278	15,17	13,65	2.314	331	11,18
1988	61.013	14,52	13,06	3.194	366	10,67

³¹ Članek najdemo na strani <http://www.ncseonline.org/NLE/CRSreports/international/inter-10.cfm?&CFID=55944&CFTOKEN=82723727>, 23. 3. 2006

1989	68.184	11,75	12,73	3.393	381	4,12
1990	84.877	24,48	17,53	3.487	396	3,99
1991	99.039	16,69	19,43	4.366	433	9,19
1992	113.954	15,06	19,50	11.008	495	14,27
1993	123.504	8,38	17,08	27.515	561	13,54
1994	154.072	24,75	25,32	33.767	634	12,83
1995	167.960	9,01	23,99	37.521	700	10,53
1996	120.662	- 28,16	21,03	41.726	767	9,58
1997	148.326	22,93	23,07	45.257	835	8,84
1998	158.950	7,16	21,92	45.463	900	7,80
1999	181.009	13,88	22,04	40.319	964	7,05
2000	239.006	32,04	25,89	40.715	1.040	7,94

* Zneski so v milijonih dolarjev glede na paritetno vrednost v letu 1995.

- leta 1985 je kitajska vlada devalvirala vrednost yuana iz 1,7 yuana za en ameriški dolar na 2,9 yuana za ameriški dolar, v letu 1990 pa je vrednost yuana ponovno devalvirala na 4,8 za dolar.

Vir: China report 2004. Sage publications New Delhi/thousand Oaks/London.

Tabela kaže neverjetno visoke stopnje rasti izvoza v prvih dveh letih po sprejetih reformah, ki so poprej zaprto kitajsko gospodarstvo počasi začele odpirati svetovni trgovini, širjenju gospodarskega sodelovanja na temelju enakopravnosti in medsebojne koristi z drugimi državami, na osnovi samozadostnosti in s ciljem sprejeti napredne tehnologije in opremo od drugih držav. Če je primarno kitajska vlada računala predvsem na izvoz nafte, mineralov in kmetijskih proizvodov, pa se je težišče izvozne strukture hitro prevesilo na stran industrijskih proizvodov, katerih izvoz je v letu 2000 predstavljal kar 87,1 odstotek celotnega izvoza (Nayar 2004: 20–23).

So pa reforme in nove investicije ter subvencije pripeljale tudi do nekaj neželenih posledic. Hsü (2000: 857) med njimi izpostavlja veliko povečanje državnega dolga, primanjkljaj v trgovinski menjavi ter visoka stopnja inflacije, razširjanje korupcije in kriminala. Černe (1988: 125) pa pravi, da so v naslednjem desetletju Kitajci dosegli mnoge vidne uspehe na področju gospodarstva in kmetijstva, med katerimi izpostavlja predvsem: visoko stopnjo gospodarske rasti, ki je med leti 1978 in 1987 znašala med 8-9 odstotkov, zaposlenost v gospodarstvu se je od leta 1952 pa do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja povečala za dva- do trikrat, medtem ko se je nezaposlenost zmanjšala od 5,9 % (1979) na 2 %. Prav tako velja omeniti, da se je prebivalstvo na podeželju od leta 1949, ki je le to predstavljal 89,4 % zmanjšalo na okoli 50 % v letu 1995.

Kljub povečani zaposlenosti pa se je plača delavca v tem reformnem obdobju povečala le za pet odstotkov. Delež akumulacije v narodnem dohodku ostaja v tem obdobju tako na zelo visoki ravni – okoli 32 odstotkov, s tem da je bila tudi stopnja učinkovitosti investiranja na zelo visokem nivoju (količnik 27). Izvoz se je povečal za kar 23 odstotkov. Pred letom 1979 je državna oblast določila izvoz za okoli tri tisoč različnih proizvodov, prav tako pa je določala kar 90 odstotkov uvoza; po ocenah je v letu 1992 država v skladu s planskim načrtom določala proizvodne kategorije za le okoli 15 odstotkov izvoza in 18,5 odstotka uvoza, istega leta pa so bile uvozno-izvozne kvote tudi ukinjene (Yin 2004: 409–411).

Posebno prelomnico v kitajskem gospodarskem razvoju pa predstavlja vstop v Svetovno trgovinsko organizacijo decembra 2001, kar pomeni, da se mora kitajska gospodarska politika v prihodnje ravnati tudi po mednarodnih pravilih igranja. To bo pomenilo prilagajanje domače zakonodaje in tržno regulativnih ukrepov ter nadaljnje zniževanje carinskih stopenj. Prav tako velja omeniti spremembe ustave iz leta 2004, ki poudarjajo pomen in vlogo nevladnega gospodarskega sektorja ter varujejo zasebno lastnino pred posegi oblasti; v letu 2005 so bila sprejeta tudi določila, ki so zasebnim podjetjem omogočila delovanje na področju državne infrastrukture, javnih podjetij ter finančnih institucij, kar jim je prej bilo prepovedano (OECD 2005: 16).

Z reformami je kitajsko gospodarstvo prevzelo model, ki je predvideval zasebno lastnino v kmetijstvu, drobnih trgovini in delo v storitvah, postopno nadomeščanje planskega gospodarstva s tržnim mehanizmom, materialne spodbude za uspešnost podjetij, odpiranje zunanje trgovine preko prostocarinskih območij ter skrb za dvigovanje življenjskega standarda (Šušteršič 2003: 169).

3.1.3 V novo tisočletje

Novembra 2000 so na Kitajskem izpeljali peti državni popis prebivalstva v zadnjih petdesetih letih. Ko je bila politika načrtovanja družine prvič predstavljena, je bil njen cilj zadržati znotraj 1,2 milijarde ljudi do leta 2000 (Hesketh, Lu in Xing 2005). Zastavljeno število so presegli, saj je Državni oddelek za statistiko ob zadnjem štetju objavil, da kitajsko prebivalstvo šteje 1,266 milijarde ljudi, kar pa navkljub preseženim pričakovanjem kaže rezultate ene najuspešnejših populacijskih politik na svetu (Riley 2004: 16). Medtem ko je leta 1979 stopnja rodnosti znašala 2,9 otrok na posamezno žensko, se je do leta 2004 to

število skorajda prepolovilo na 1,7 otroka na žensko (1,3 otroka na žensko v urbanih središčih in nekaj manj kot 2 na podeželju). Kljub temu pa rezultati, ki jih je dosegla t. i. politika enega otroka niso presegli tistih, ki jih je dosegla t. i. politika »kasneje, razmik, manj«, ko se je število rojstev na žensko od 1970 do 1979 zmanjšalo od 5,9 otrok na žensko na 2,9 otroka (Hesketh, Lu in Xing 2005).

In če na kratko pregledamo posledice kitajske populacijske politike, ki jih je le-ta dosegla v dvajsetih letih po začetku njihove implementacije – **negativne posledice**:

- **Nesorazmerje med moškimi in ženskami:** glede na kitajsko tradicijo mora biti v družini vsaj en sin, ki bo nadaljeval družinsko ime. To je povzročilo, da je mnogo deklic bilo zapuščenih ali ubitih ob rojstvu ali splavljenih v času nosečnosti. Iz tega izhaja problem neravnotežja med spoloma, saj je danes na Kitajskem veliko nesorazmerje med številom moških in žensk. V letu 2005 to razmerje predstavlja 106,8 moških na 100 žensk³² v povprečju, še večja pa je razlika na podeželju, kjer je to razmerje kar 1,3:1. Redkost oziroma pomanjkanje žensk v populaciji ima lahko zelo negativne socialne posledice, saj zaradi tega veliko moških ostane neprostoVOLjno neporočenih, kar lahko povzroča psihološke težave in konfliktno vedenje pri samskih moških. Prišlo je tudi do povečane »bele trgovine« z deklicami za poroko ter ugrabitev. Vse to bi lahko v prihodnosti povzročilo resne probleme pri stabilnosti kitajske družbe. Nesorazmerje med spoloma naj bi primarno bilo posledica politike enega otroka, vendar se je to nesorazmerje v zadnjih desetletjih le še povečevalo, kar je predvsem zaslug sodobnih ultrazvokov, ki staršem omogočajo, da se odločijo za splav pred samim rojstvom otroka. Tako se danes na Kitajskem pojavlja vrsta oglaševalskih kampanj, ki spodbujajo starše, da se odločajo tudi za rojstvo deklic in ne dajeje prednosti le fantkom (Hesketh, Lu in Xing 2005).

Tabela 3.1.3.1: Razmerje moški:ženske

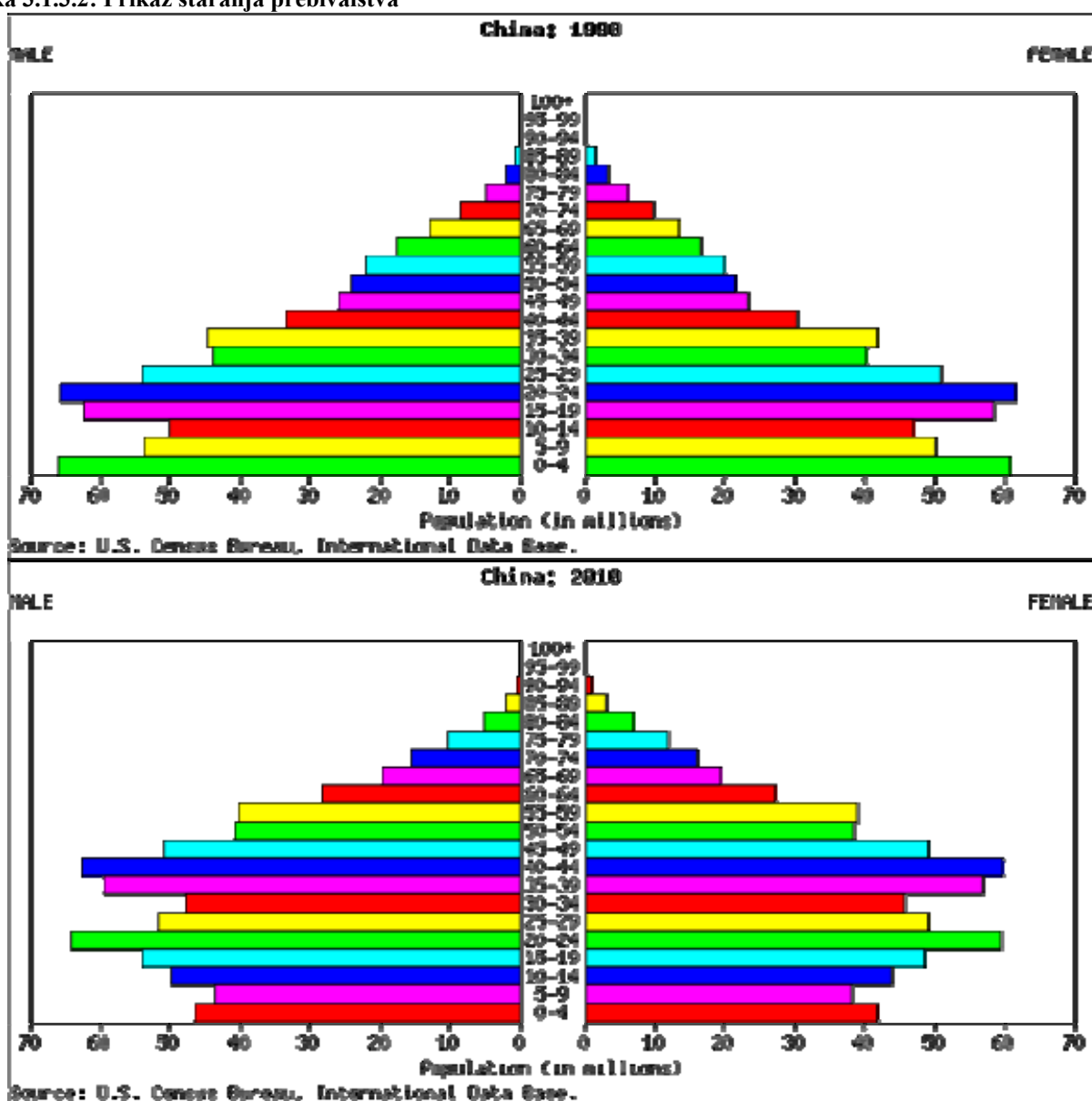
	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
moški	514.711	551.305	595.934	628.309	655.211	675.852	694.643	712.911	726.935	733.698	733.853
ženske	484.166	518.870	559.371	591.022	618.768	639.992	659.890	680.069	697.004	707.728	712.599

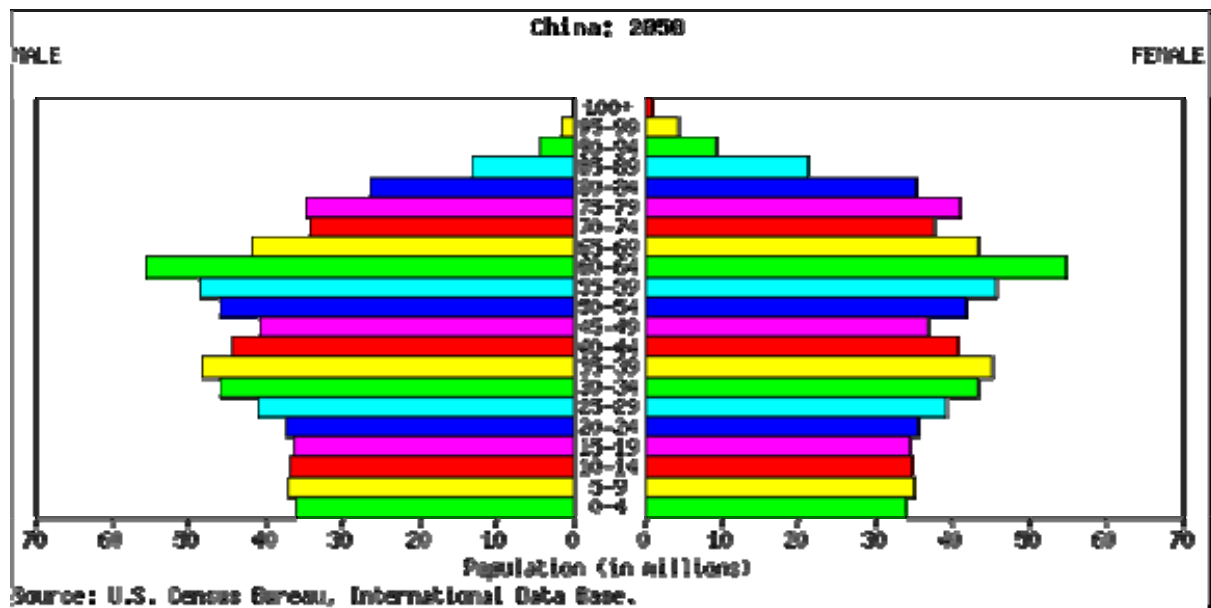
Vir: Prebivalstveni oddelek ekonomsko socialnega sveta OZN.

³² Vir podatkov je spletna stran UNPD: <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>; 12. 12. 2006.

- **Staranje prebivalstva:** Demografski obraz Kitajske se spreminja, saj se zaradi manjše natalitete prebivalstvo pospešeno stara, hkrati pa se povečuje razlika med razmerjem mladih, delovno sposobnih in starejših prebivalcev, ocene OZN pa kažejo, da naj bi sredi 21. stoletja Kitajska imela med 30-40 odstotki prebivalstva starejšega od 60 let (Knodel 1999).

Slika 3.1.3.2: Prikaz staranja prebivalstva

Legenda slike: China → Kitajska; Male → Moški; Female → Ženske; Population (in millions) → Prebivalstvo v milijonih

Vir: Urad za popis prebivalstva ZDA (US Census Bureau) – Mednarodna baza podatkov.

- **Kršitev človekovih pravic:** Pri izvajanju populacijske politike je bilo uporabljenih mnogo prisilnih metod (prisilne sterilizacije, splavi, detomori) za zagotovitev želenih rezultatov (Greenhalgh 1990: 192), ki so bolj negativno odmevale v zahodnih državah kot pa v sami Kitajski. Morda je prav pomanjkanje odpora zoper politiko »enega otroka« najbolj presenetilo nekatere zagovornike človekovih pravic na zahodu. Eden izmed razlogov za to je zagotovo strah pred režimom, po drugi strani pa ne moremo mimo dejstva, da tradicionalna kitajska kultura v sebi ne nosi religiozne tradicije, ki bi temeljila na svetosti človeškega življenja, na spoštovanju človekovih pravic, ampak predvsem poudarja nalogo posameznika, da skrbi za ohranjanje družbenega reda, hierarhije in hegemonije. Poleg prisilnih medicinskih posegov v žensko intimo pa je največ polemik sprožila politika »ekonomskih« sankcij v primerih, ko so se pari odločili za več kot le enega otroka. Kitajska oblast je vse očitke zahodnih držav zavračala z utemeljitvijo, da je suverena država in da se v njene notranje zadeve druge države članice mednarodne skupnosti nimajo pravice vmešavati, prav tako pa je izpostavila tudi določbe deklaracij in mednarodnih akcijskih programov, ki so bili sprejeti na mednarodnih konferencah o prebivalstvu - na primer Akcijski program iz Kairske konference 1994, ki pravi, da je *oblikovanje in implementacija populacijskih politik odgovornost vsake posamezne države, pri čemer pa je potrebno upoštevati*

vsakokratne ekonomske, družbene in okoljske raznolikosti posamezne države ter spoštovati različne verske in etnične vrednote, kulturno ozadje in verska prepričanja ljudi.

Pozitivne posledice populacijske politike:

- **Položaj žensk v kitajski družbi:** prvi korak k oblikovanju percepcije o položaju žensk v kitajski družbi je naredila (Lipič 2005: 81) Deng Yingchao s pismom predsedniku vlade Deng Xiaopingu, v katerem je zapisala, da so ženski kadri, ki so zaposleni v organih centralne vlade, zaradi pomanjkanja kontracepcijskih sredstev in znanj o le-teh rodili že veliko otrok, kar je vplivalo na njihovo delo, zdravje in družinsko življenje, s tem so izgubile tudi možnost dodatnega izobraževanja in službenega napredovanja. Podobno kot v razvitih zahodnih državah se tako tudi na Kitajskem vse več žensk odloča, da ne bo imelo otrok, razloge za to pa Lipičeva (*ibid.*) povzema po kitajski reviji *Women of China: kvaliteta družbenega življenja – mladi* (predvsem v mestih) običajno niso pripravljeni zamenjati relativno visokega življenjskega standarda s stroški, ki so potrebni za vzgojo otroka; otrok pa načeloma predstavlja tudi oviro pri uresničevanju lastnih sanj in idealov; otrok pa predstavlja tudi dodatno breme, skrb in delo po vrnitvi iz službe³³; kvaliteta osebnega življenja – ženske med razlogi, zakaj ne želijo imeti otrok navajajo tudi izgubo privlačne postave, s čimer bi se poslabšali tudi njihovi spolni odnosi z možem, otrok pa prav tako lahko negativno vpliva na odnose oziroma romantiko, ki so jo do prihoda novega družinskega člana uživale s svojim partnerjem. Položaj žensk, njihov ekonomski, politični in družbeni status, se v kitajski družbi tako nenehno izboljšuje, za kar je poskrbela tudi vlada z ustavnimi določili o zaščiti žensk, poleg tega pa je bil izdan tudi »Program za razvoj kitajskih žensk 2001-2010³⁴«, ki pravi, da je razvoj žensk ključnega pomena za ekonomski in družbeni razvoj kitajske družbe. Spremembe zadnjih petdesetih let se tako najbolj kažejo pri upadu nepismenosti, saj je bilo leta 1949 kar 90 odstotkov Kitajk nepismenih, leta 2002 pa je bilo nepismenih le še 14 odstotkov žensk. Povečalo se je tudi zaposlovanje žensk – ženske ob prehodu v novo tisočletje predstavljajo okoli 47 odstotkov delovne sile Kitajske³⁵. Tako se pogosto

³³ Podatki so s strani Centra za raziskovanje in informiranje o prebivalstvu Kitajske (China Population Information and Research Center) <http://www.cpirc.org.cn/en/eindex.htm>, 2. 2. 2006.

³⁴ Program je objavljen na: <http://spanish.china.org.cn/english/features/cw/140979.htm>, 3. 3. 2006.

³⁵ Podatki s strani Državne komisije za populacijsko načrtovanje in načrtovanje družin <http://www.npfpc.gov.cn/en/genderpro.htm>, <http://www.npfpc.gov.cn/en/fpcn01-en.htm>, 1.3.2006.

razlaga, da je kitajska populacijska politika žensko osvobodila bremena pogostih rojstev otrok in tudi velikega bremena skrbi za veliko družino po poroki ter jim omogočila boljše zdravstveno, družbeno in socialno življenje, več neodvisnosti in samostojnosti ter boljši življenjski standard.

Tabela 3.1.3.3: Pismenost v odstotkih

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001
ženske	37,5	45,6	54,4	62,5	68,9	73,6	77,9	78,7
moški	67,4	73,3	79,0	83,7	87,2	89,9	92,1	92,5

Tabela 3.1.3.4: Delež žensk v delovno aktivni populaciji

	1950	1960	1970	1980	1990	1995	2000
Zaposlenost žensk	39,6	40,5	41,7	43,2	44,9	45,1	45,3

Vir: Prebivalstveni oddelek ekonomsko socialnega sveta OZN.

- **Življenjski standard ljudi:** Z aktivno implementacijo politike načrtovanja rojstev je Kitajska poskušala upočasniti populacijsko rast in izboljšati življenjski standard ter gospodarski položaj države. Politika gospodarskih reform in politika načrtovanja družine sta tako v zadnjih petindvajsetih letih uspešno vplivali na položaj posameznikov in celotne družbe kitajske, saj sta uspela zajeziiti rast populacije, hkrati pa se gospodarske reforme omogočile gospodarsko rast in razvoj; BDP Kitajske se je začetka reform v letu 1978 povečal za kar sedemkrat (Findlay 1995: 285).

Skupaj z gospodarsko rastjo je Kitajski uspelo izboljšati življenjski standard ljudi, kar se kaže tudi skozi indeks človeškega razvoja, znižala pa se je tudi stopnja revščine v državi. Pred začetkom uresničevanja gospodarskih reform (1978) je bilo na Kitajskem 250 milijonov revnih ljudi, v letu 2004 pa »le še« 29 milijonov. Največ revnega prebivalstva je na kitajskem podeželju, 29 milijonov ljudi pa predstavlja tri odstotke le tega (Liu Jian 2004).

Leta 2006 je Kitajska prejela tudi nagrado UNDP za zmanjševanje revščine v državi, saj se je od leta 1981 do 2001 odstotek revnih zmanjšal za skoraj polovico – v letu 1981 je delež revnih bil 64-odstoten, dvajset let kasneje pa 16³⁶.

Tabela3.1.3.5: HDI razvoj

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2004
HDI	0,525	0,558	0,594	0,627	0,683	0,730	0,768

Vir: Prebivalstveni oddelek ekonomsko socialnega sveta OZN.

³⁶ Podatki so vzeti s strani Oddelka za razvoj OZN-a <http://www.undp.org/poverty/stories/pov-award06-china.htm>, 3. 3. 2007.

3.2 Zgodba o uspehu

Za razvoj Kitajske v zadnjih petindvajsetih letih lahko vsekakor rečemo, da gre za zgodbo o uspehu. Uspehi kitajskega gospodarstva so vsekakor nekaj, česar nihče ne more zanikati, saj se je realni BDP od začetka reform 1978 povečal za sedemkrat in je v letu 2004 znašal okoli 2000 milijard ameriških dolarjev³⁷. Gospodarska rast je v povprečju dosegala povprečne stopnje okoli 8 odstotkov letno, v zadnjih letih je gospodarska rast na letni ravni več kot devet odstotna (za leto 2005 podatek o 9,8 odstotni gospodarski rasti, *ibid.*) s čimer se lahko pohvali le majhno število držav. Kitajska je učinkovita tudi v zunanji menjavi s tujino, saj se je v tem obdobju izvoz Kitajske povečal s 16 milijard ameriških dolarjev v letu 1979 na več kot 760 milijard ameriških dolarjev v letu 2005³⁸, v letu 2006³⁹ pa je izvoz presegal 960 milijard dolarjev. Strokovnjaki pa napovedujejo, da bo že čez pet let Kitajska postala največja izvoznica na svetu, kajti njen delež v mednarodni menjavi blaga in storitev se bo povzpел s sedanjih šest odstotkov na deset (OECD 2005: 16).

Hitra gospodarska rast, ki jo je Kitajska dosegla v zadnjih dveh desetletjih, je primarno rezultat preusmeritve presežka kmečke delovne sile iz ruralnega okolja in tujih neposrednih investicij v kitajsko gospodarstvo – oba dejavnika sta vplivala na pospešeno in predvsem izvozno naravnano rast gospodarstva. Trajnostni razvoj pa ne zahteva le zadostne ponudbe poceni delovne sile, ampak tudi zadostne finančne investicije, za katere pa ne obstaja nobeno zagotovilo, da bodo kontinuirano pritekale v državo. Delovna sila tako predstavlja endogeni dejavnik razvoja, medtem ko so kapitalske investicije zunanji oziroma eksogeni dejavnik razvoja. Lahko tudi rečemo, da je bila kitajska gospodarska rast predvsem potencirana z akumulacijo faktorjev proizvodnje in ne z izboljšanjem produktivnosti posameznega dejavnika. Za doseg trajnostnega razvoja pa bo morala Kitajska zagotoviti tudi večjo produktivnost posameznih dejavnikov proizvodnje in ne le akumulacijo le-teh.

Izvozno naravnana strategija gospodarske rasti, ki je bila glavni dejavnik gospodarske rasti Kitajske v zadnjih dveh desetletjih, pa ima tudi svoje omejitve, tako notranje kot tudi zunanje. Med zunanjimi dejavniki je tako najpomembnejši tok TNI – če se tok kapitalskih investicij upočasni ali celo ustavi, to lahko vpliva na izvoz gospodarstva in če podjetja ne bodo mogla

³⁷ Vir podatkov : http://www.adb.org/Documents/Books/Key_Indicators/2007/pdf/PRC.pdf, 6. 10. 2007.

³⁸ Vir podatka za leta 2005: http://www.intracen.org/appli1/TradeCom/TP_EP_CI.aspx?RP=156&YR=2005, 5. 9. 2007.

³⁹ Vir podatkov : http://www.adb.org/Documents/Books/Key_Indicators/2007/pdf/PRC.pdf, 6. 10. 2007.

preusmeriti presežka proizvodnje na domači trg, bo gospodarska rast zastala ali celo začela upadati (Chow 2003: 392–394).

Če je bila trgovina v preteklih dveh desetletjih ključni pogon razvoja, pa lahko v prihodnosti postane njegova ovira in država se bo morala primerno družbeno-politično prestrukturirati, da se bo lahko prilagodila zahtevam trajnostnega razvoja (Chow 2003: 392). Po drugi strani pa je prav hitra gospodarska rast zagotovila legitimnost avtoritarnemu političnemu vodstvu države, saj je le-to z gospodarskimi reformami, ki jih je oblast začela uvajati v letu 1978, sprostito socialne napetosti tako, da so večji poudarek namenili revitalizaciji domačega kmetijskega sektorja, prebivalstvu pa z dotokom tujih neposrednih investicij omogočili tudi relativno visoko stopnjo zaposlenosti, ki je le domače gospodarstvo ne bi moglo doseči. Kitajska tako načrtuje gospodarsko rast med sedmimi in osmimi odstotnimi točkami, saj bo le takšna gospodarska rast zagotovila zadostno absorpcijo domače delovne sile. Gospodarska rast pod to mejo – recimo okoli pet odstotkov letno, kar je na primer zelo dobro rast za države članice OECD – bi namreč otežila odplačevanje dolgov in kreditov države, kar bi gotovo vplivalo na stopnjo zaposlenosti v državi ter na družbeno ravnovesje, ki sedaj daje legitimnost kitajski komunistični partiji in njeni oblasti (Chow 2003: 392–396).

Cvetenje kitajskega gospodarstva pa kaže ugodne vplive tudi na izboljšanje življenjskega standarda ljudi. Novo blagostanje je omogočilo posameznikom dostop ne le do osnovnih dobrin, ampak tudi do luksuznih dobrin, kot so velike hiše, avtomobili in modna oblačila. Kolesa, ki so bila nekoč značilnost te države, sicer še vedno prevladujejo, a konkurenco jim predstavljajo vedno boljši avtomobili. Ne moremo pa mimo dejstva, da je življenjski standard narasel zelo neenakomerno. Medtem ko se življenje ljudi v večjih mestih in na vzhodni obali le malo razlikuje od življenja velikih mest razvitih držav, pa so predeli centralne Kitajske in zahodnega dela še vedno precej nerazviti.

Razloge za uspešnost kitajske tranzicije lahko na kratko povzamemo v nekaj sklopov (Woo 1998: 156–170):

- Kitajska je z reformo gospodarstva začela v času, ko ni bila v krizi in ji ni bilo treba izvajati strogih programov, ki bi utegnili škodovati rasti. Prav tako je v tej fazi država bila zelo revna in je tako izkoristila »prednosti« zaostalosti. Oblast si je za reforme vzela čas in jih z eksperimentalnim pristopom najprej preizkusila v določenih provincah, preden jih je implementirala po celotni državi.

- Na Kitajskem so se držali in se še vedno visoke stopnje varčevanja, saj varčevanje posameznega gospodinjstva znaša kar 23 odstotkov vseh prihodkov. Tako visoka stopnja pomembno prispeva k stabilizaciji razmer v kitajskem gospodarstvu.
- Poceni delovna sila.
- Veliko tujih investicij – tuje neposredne investicije ustvarijo okoli polovico kitajskega izvoza, na Kitajsko pa prinašajo tako kapital kot konkurenco ter tehnološka in menedžerska znanja (*know-how*); tuja konkurenca je prav tako prisilila domača kitajska podjetja k večji produktivnosti.

Tabela 3.2.1: TNI

Leto	TNI v milijardah dolarjev (pogodbeno dogovorjene investicije)	Dejanske investicije na Kitajsko v milijardah ameriških dolarjev
1981	0	0
1982	-	0,43
1983	-	0,636
1984	2,7	1,3
1985	5,9	1,7
1986	2,8	1,9
1987	3,7	2,3
1988	5,3	3,2
1989	5,6	3,4
1990	6,6	3,5
1991	12,0	4,4
1992	58,1	11,0
1993	111,4	27,5
1994	82,7	33,8
1995	91,3	37,5
1996	73,3	41,7
1997	51,0	45,3
1998	52,1	45,5
1999	41,2	40,4
2000	64,2	42,1
2001	71,1	48,8
2002	84,8	55,0
2003	115,1	53,5
2004	153,5	60,6
2005		72,4

Vir: Prebivalstveni oddelek ekonomsko socialnega sveta OZN.

- Visoka stopnja domačih investicij.
- Povečanje produktivnosti.
- Dvotirni pristop oziroma postopna liberalizacija ekonomskih aktivnosti z uvajanjem tržne ekonomije vzporedno s centralnim gospodarjenjem v določenem sektorju – konec osemdesetih se je dvotirnost začela uveljavljati v kmetijstvu, kasneje tudi v industrijskem sektorju.
- Globalno odpiranje z ustanavljanjem posebnih ekonomskih, prostocarinskih območij (Shantou, Shenzhen, Xiamen in Zhuhai, Hainan), ki so še posebej privabljale tuje investitorje.
- Visoka stopnja akumulacije kapitala, ki je največ prispeval k hitri gospodarski rasti Kitajske, ima svoj temelj v liberalizaciji ekonomije s presežkom delovne sile ter visoki stopnji varčevanja. Investicije so se tako izkazale za zelo profitabilne, saj je presežek delovne sile omogočal, da so se plače zadržale na zelo nizki ravni, hkrati pa je velik delež domačega varčevanja preprečeval porast obrestnih mer.
- Dostop do mednarodnih trgov z delovno intenzivnimi izdelki je povečeval proizvodnjo in povzročal migracije ruralnega prebivalstva iz nizko produktivnih kmetijskih dejavnosti v visoko produktivne industrije.

Kot zanimivost bi morda izpostavili dejstvo, da ekonomski strokovnjaki, še posebej tisti iz zahodnih držav, pri analizi in pregledu kitajskega razvoja in gospodarske rasti le redko med ključne dejavnike prištejejo regulacijo rasti prebivalstva oziroma populacijsko politiko Kitajske. D. Gale Johnson⁴⁰ tako pravi, da so učinki rasti prebivalstva na gospodarski razvoj v obdobju 50 do 60 let zanemarljivi v primerjavi z učinki, ki jih v takšnem času prinese vloga in pomen trga, državna makro ekonomija, odprtost države mednarodni trgovini ter politične in družbene svoboščine.

Medtem ko strokovnjaki s področja populacijskih politik, še posebej pa kitajski politiki in strokovnjaki, med glavne dejavnike razvoja vedno najprej vključijo uspešen nadzor rasti prebivalstva.

⁴⁰ Vir <http://www.cato.org/pubs/journal/cj5n1/cj5n1-5.pdf>; 1. 6. 2007.

4. SKLEP

Okoli 1,33 milijarde kitajskega prebivalstva danes predstavlja skoraj 22 odstotkov svetovne populacije, kar je predvsem posledica visokega naravnega prirastka v letih po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske. Prav tako pa lahko za visoko naravno rast prebivalstva »krivimo« tudi kitajsko tradicijo in kulturo, v kateri so prevladovale zgodnje poroke, starši so se zgodaj odločali za otroke, le-ti pa so predstavljali srečo. Več otrok je pomenilo več sreče. Takšno razmišljanje se je ohranilo tudi v kitajski uradni politiki v prvih desetletjih po ustanovitvi LR Kitajske in v povezavi s stabilno družbo, ki se je takrat vzpostavila, hitrim razvojem produkcije, izboljšanjem zdravstvene oskrbe, pomanjkanjem izkušenj in zavedanja o pomenu nadzora rasti prebivalstva, je privedlo do porasta prebivalstva od 541 milijonov v letu 1949 na 806 milijonov dvajset let kasneje.

Otroci so morda res prinašali srečo, vendar so kitajske nacionalne sanje bile mnogo večje od tega. Zavedanje, da »domača sreča« s seboj prinaša težave na zdravstvenem področju, na področju izobraževanja, pomanjkanje hrane, saj ima Kitajska, katere populacija danes predstavlja več kot petino svetovnega prebivalstva, le 7 odstotkov svetovno obdelovane zemlje, s katero mora prehraniti svoje ljudi, še najbolj pa spoznanje, da s hitro rastjo prebivalstva brez omejitev država ne bo nikoli dosegla svojih sanj o dosegu bogastva, modernosti in globalne moči. Tako je do konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja za kitajsko centralno oblast populacijski nadzor postal konstitutivni del načrtovanja gospodarske rasti države.

V nalogi sem tako poskusila odgovoriti na postavljeno hipotezo, da je predpogoj za gospodarsko rast DVR uspešna populacijska politika oziroma omejevanje visokih stopenj rasti prebivalstva.

Na primeru Kitajske se je to vsekakor potrdilo. Od konca sedemdesetih let, ko so se v državi odločili za aktivno populacijsko v povezavi z novo, reformno politiko gospodarskega razvoja, je država doživela tako uspešen nadzor nad rastjo populacije, njen gospodarski razcvet pa je praktično edinstven v moderni zgodovini.

In zakaj je Kitajski uspelo? Ključni dejavniki za uspeh populacijske politike so hitra in učinkovita sprememba kitajske družbe, ki je bila predvsem posledica učinkovite gospodarske

tranzicije, politični sistem z močno avtoriteto centralne vodilne komunistične partije na vseh področjih družbenega, ekonomskega in političnega življenja, gosta in učinkovita mreža distribucije kontracepcijskih sredstev in podpore ter močno podprta informacijska kampanja. Greenhalghova (1990: 222) tudi zatrjuje, da politika »enega otroka« ne bi bila tako uspešna, če si centralna oblast ne bi mogla pridobiti sodelovanja zaposlenih in članov komunistične partije na vseh nivojih – torej lahko sklepamo, da je med ljudmi zavladovalo prepričanje o pomembnosti načrtovanja družine in nadzora rasti prebivalstva in da politika ni bila izključno prisilna in vsiljena s strani oblasti.

Propagandne akcije populacijske politike so bile skrbno načrtovane in osredotočene tudi na položaj ženske v družbi, katere vloga je bila do takrat primarno vloga žene in matere. Politika načrtovanja družine je tako izpostavljala pomen okrepitve vloge ženske tako v družinskem kot družbenem življenju tako, da je poudarjala posledice zgodnje poroke in velikega števila otrok na kvaliteto življenja, možnost zaposlitve in ekonomsko samostojnost, napadala je tradicionalno miselnost o neenakopravnosti med spoloma, ustanavljali so centre za pravno pomoč ženskam itd. (Chen 1985: 194).

Vsekakor pa je pomembno vlogo pri uspešnosti populacijske politike imela tudi gospodarska politika in načrtovanje gospodarske rasti. Kitajska oblast je namreč prebivalstvo vključevala kot pomembno spremenljivko v gospodarskem razvoju, saj je na primer ekonomske plane temeljila na rasti BDP na prebivalstva in ne BDP v celoti. Takšno načrtovanje je bilo izvajano tudi na regionalni ravni, kar je ljudem dajalo občutek vplivanja in participacije.

Začetek gospodarskih reform in strategija načrtovanja družine, ki segata v leto 1978, je tako s seboj prinesel ne le izjemno gospodarsko rast države, ampak tudi izboljšanje življenjske rasti prebivalstva, ki se je počasi, a vztrajno (vsaj mestnega prebivalstva) začel približevati tistemu v razvitih zahodnih državah. Uspešnost kitajske gospodarske tranzicije je tako rezultat začetnih okoliščin in dobro prilagojenih reform na vseh področjih. Od sprejetja reform do leta 1994 se je kitajski BDP tako povečal za 4,2-krat, kar je sočasno z regulirano rastjo prebivalstva pomenilo, da se je BDP na prebivalca v istem obdobju povečal za 3,4-krat. V tem obdobju pa se je velikost kitajske družine, v kateri so še na začetku sedemdesetih let pari imeli 5,8 otroka, zmanjšala na 1,8 otroka na par, kar Kitajsko danes uvršča med države z nizko stopnjo rodnosti.

Navkljub uspešni politiki nadzora prebivalstva in gospodarski rasti, s katero v zadnjih desetletjih kitajska šokira svetovni gospodarski svet, strokovnjaki pa ji napovedujejo, da bo do leta 2027 ekonomsko prehitela ZDA in prerasla v gospodarsko najmočnejšo državo na svetu, pa Kitajska ostaja srednje razvita država, njeni prebivalci imajo še vedno relativno nizke osebne dohodke, soočiti pa se bo morala tudi z dejstvom, da ji primanjkuje naravnih virov, ter z neuravnoteženim razvojem med razvitim vzhodom in popolnoma drugim načinom življenja v notranjosti države. Kritiki prav tako izpostavljajo dejstvo, da je kitajska politika sicer uspešno znižala stopnjo natalitete, vendar je ta uspeh zaradi izvajanja, ki je grobo poseglo v posameznikovo individualno integriteto in človekove pravice, kot so se razvile na zahodu, nekaj, k čemur naj ne bi težila nobena država. Kitajska je namreč svoje gospodarske in politične razvojne sanje nadredila pravicam in potrebam žensk ter otrok.

Ob koncu naloge pa na moremo mimo vprašanja, če je mogoče uspešno populacijsko politiko Kitajske prenesti tudi na druge države v razvoju, ki se soočajo z visoko stopnjo rodnosti, kar neugodno vpliva na njihov tako gospodarski kot družbeni razvoj. Moj odgovor je ne. Specifičnost kitajskega družbenega okolja in tradicije, ki izrecno poudarja spoštovanje in poslušnost avtoritete, je edinstvena in menim, da podoben program v državah, kjer prevladuje drug način razmišljanja, drugačne vrednote in norme ne bi bil tako uspešen. Vsekakor pa bi veljalo prevzeti nekatere metode, katere je uporabila tudi kitajska vlada: tukaj mislim predvsem na razvejanost mreže zdravnikov in institucij, ki zagotavljajo tako medicinsko (kontracepcija) kot tudi svetovalno pomoč parom (informiranje, propaganda), še posebej ženskam v manj razvitih okoljih. Prav tako je socialistični način vodenja kitajske družbe in posledice, ki jih je le-ta prinesel ženskam, težko prenesti v tradicionalne družbe, kjer je ženska postavljena v vlogo matere in žene, kjer nima omogočene izobrazbe ali možnosti za zaposlitev, kar zagotovo pomembno vpliva na njene odločitve na oblikovanje in velikost družine.

Kulturne, ideološke, socialne in druge razlike med državami tako preprečujejo »kopiranje« programov med posameznimi državami, prav tako pa onemogočajo sprejetje in izvajanje neke univerzalne politike načrtovanja družine v mednarodni skupnosti.

5. LITERATURA

SEKUNDARNI VIRI

Bajt, Aleksander in Franjo Štiblar (2002): *Ekonomija. Ekonomska analiza in politika*. Ljubljana: Založba GV.

Bandarage, Asoka (1997): *Women, population and global crisis: a political-economic analysis*. London, New Jersey: Zed Books.

Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2000): *Navodila za pisanje: seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bučar, Maja (2003): Dohitevanje v gospodarski rasti in razvitosti. V Lojze Sočan (ur.): *Simulacije trajnostnega razvoja; Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in pristopnih držav*, 53. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Chen, Kuan-I (1982): China's population policy. *Current history* 81(476), 251–257.

Chow, Peter C.Y. (2003): China's Sustainable Development in Global Perspective. *JAAS* 38(4–5), 392–415.

Černe, France (1988): Reforma na Kitajskem z mojimi očmi. *Naši razgledi* 37(4), 125–126.

Chen, Xianming (1985): *The One-child Population Policy, Modernization, and the extended Chinese Family*. *Journal of marriage and the family* 47(1), 193–202.

Donaldson, Peter (1988): Modernizing family planning. *Society* 25(5), 11–178.

Findlay, Christopher (1995): China and the Regional Economy. V Stuart Harris in Gary Klintworth (ur.) *China as a Great Power: Mythes, Realities and Challenges in the Asia-Pacific region*, 285. New York: St. Martin's Press.

Furedi, Frank (1997): *Population and development: a critical introduction*. Cambridge: Polity Press.

Gillis, Malcom, Dwight P. Perkins, Michael Roemer in Donald R. Snodgrass (1992): *Economics of Development*. Third Edition. New York, London: W.W. Norton & Company.

Greenhalgh, Susan (1990): The Evolution of the One-child Policy in Shaanxi, 1979–88; *China Quarterly* (122), 191–229.

Hsü, Immanuel C. Y. (2000): *The rise of modern China*: sixth edition. University of California, Santa Barbara, New York: Oxford University press.

Kenda, Vladimir in Vito Bobek (2003): *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.

- Kračun, Davorin, Avgust Majerič in Mejra Festić (2000): *Uvod v ekonomsko teorijo I*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor.
- Kulkarni, P.M. in S. Rani (1995): Recent Fertility Declines in China and India: A comparative view. *Asia-Pacific Population Journal* 10(4), 53–74.
- Lipič, Danica (2005): *Populacijska politika Kitajske*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Maddison, Angus (2001): *The World economy. A millennial Perspective*. OECD: Development centre of the Organisation for economic co-operation and development.
- Malačič, Janez et al. (1995): *Faktorji gospodarskega razvoja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
- Malačič, Janez (1996): *Demografija.: Teorija, analiza, metode in modeli*. Druga izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Malačič, Janez (2003): *Demografija.: Teorija, analiza, metode in modeli*. Peta izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Nayar, Baldev Raj (2004): *The Geopolitics of China's Economic Mirale*; China Report 40(1), Sage Publications New Delhi/thousand Oaks/London.
- OECD (2005): *China*. Paris: Organisation for economic co-operation and development.
- Saith, Ashwani (1981): Reports from China. Economic Incentives for the One-Child Family in Rural China. *China quarterly* (87), 492–500.
- Samuelson, Paul Anthony in William D. Nordhaus (2002): *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
- Senjur, Marjan (2002): *Razvojna ekonomika: Teorije in politike gospodarske rasti in razvoja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta v Ljubljani, Enota za založništvo.
- Sušjan, Andrej (2002): *Teorija ekonomske rasti: klasična, neoklasična, keynesianska*; Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Todaro, Michael P. (2000): *Economic development*. 7th edition. Reading: Addison Wesley Longman.
- Trenc – Frelj, Irena, ur. (1999): *Kronika 20. stoletja (1970-1979)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vaupel James W. in Yi Zeng (1991): Population tradeoffs in China. *Policy Sciences Netherlands: Kluwer Academic Publishers* 24(4), 389–405.
- Woo, Wing Thye (1998): *Why China Grew*. V Peter Boone, Stanislaw Gomilka in Richard Layard (ur.): *Emerging from Communism: Lessons from Russia, China and Eastern Europe*, 153–181. Cambridge Massachusetts, London, England: The MIT Press.

Yin, Xiangshuo (2004): *China's trade Reform and Economic Development*. China Report 40(4). Sage Publications New Delhi/thousand Oaks/London.

ČASOPISNI ČLANKI

Sovražnice države (2005): *Večer*, 15. 10., 45.

Ilič, Petar (2005): Kitajska šokira svet. *Večer*, 21. 12., 5.

Mašanovič, Božo (2005): Kitajska bo največja izvoznica na svetu. *Delo*, 17. 9., 3.

INTERNETNI VIRI

Akcijski program mednarodne konference ZN o prebivalstvu in razvoju. Dostopno na <http://www.iisd.ca/Cairo/program/p00000.html> (14. december 2004).

Akcijski program o prebivalstvu, Bukarešta 1974. Dostopno na <http://www.population-security.org/27-APP1.html> (10. februar 2003).

China Population Information and Research Center (2006): *Five-year Plan Sets Stage for Solving Problems*. Dostopno na <http://www.cpirc.org.cn/en/eindex.htm> (2. februar 2006).

National Population and Family Planning Commission of China (2005): *Gender Equity and Women's empowerment*. Dostopno na <http://www.npfpc.gov.cn/en/genderpro.htm>, <http://www.npfpc.gov.cn/en/fpcn01-en.htm> (1. marec 2006).

Evropska komisija (2007): Eurostat: *Population and social conditions*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=Yearlies_new_population&depth=3 (14. maj 2007).

Fogel, Robert W. (2001): *Simon Kuznets 1901 -1985*. Dostopno na www.nap.edu/readingroom/books/biomems/skuznets.pdf (7. oktober 2007).

Head-Jones, Austin (2004): *The Economics of Chinese Birth Planning*. Dostopno na http://economics.about.com/cs/moffattentries/a/birth_plan_4.htm (4. maj 2007).

Hesketh, Therese Li Lu in Zhu Wei Xing (2005): The Effect of China's One-Child Policy after 25 years. *Health Policy Reports*. Dostopno na http://content.nejm.org/cgi/content/full/353/11/1171?hits=20&where=fulltext&andorexactfulltext=and&searchterm=xing&sortspec=Score%2Bdesc%2BPUBDATE_SORTDATE%2Bdesc&excludeflag=TWEEK_element&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT (9. november 2005).

Human development report (1996): *Human development reports*. Dostopno na <http://hdr.undp.org/reports/global/1996/en/> (2. maj 2006).

Human development report (2006): *Human development reports*. Dostopno na <http://origin-hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR06-complete.pdf> (21. marec, 2007), oblikovanje tabel http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/build_your_table/default.cfm## (2. junij 2007).

Iša, Jan (2006): *Nicholas Kaldor – One of the first critics of Monetarism*. Dostopno na http://www.nbs.sk/BIATEC/BIA12_06/26_30.PDF (7. oktober 2007).

Jian, Liu (2004) *Statement by Mr. Liu Jian, Minister, Office of Poverty Alleviation, State Council of the People's Republic of China, at the Meeting of World Leaders for Action Against Hunger and Poverty*. Dostopno na <http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceun/eng/xw/t159488.htm> (2. marec 2007).

Knodel, John (1999): *The Demography of Asian Ageing: Past Accomplishments and Future Challenges*. Dostopno na <http://www.unescap.org/esid/psis/population/journal/1999/v14n4a4.htm> (10. marec 2006).

Malthus, Thomas (1798): *An Essay on the Principle of Population*. Dostopno na <http://www.ac.wvu.edu/~stephan/malthus/malthus.0.html> (11. september 2007).

Morrison, Wayne M. (2000): *China's Economic Conditions*. Dostopno na <http://www.ncseonline.org/NLE/CRSreports/international/inter-10.cfm?&CFID=55944&CFTOKEN=82723727> (23. marec 2006).

United Nations Development Programme (2005): *Poverty Reduction*. Dostopno na <http://www.undp.org/poverty/stories/pov-award06-china.htm> (3. marec 2007).

Organization of Petrol Exporting countries – OPEC (2003): *Brief History*. Dostopno na <http://www.opec.org/aboutus/history/history.htm> (10. september 2005).

Organisation for economic cooperation and development –OECD (2002): *Agricultural Policy reform in China*. Dostopno na <http://www.oecd.org> (2. avgust 2004).

The organization for Security and Co-operation in Europe (2005): *Economic activities*. Dostopno na <http://www.osce.org> (5. avgust 2005).

US Census Bureau (2007): *International database*. Dostopno na <http://www.census.gov/cgi-bin/ipc/idbpyry.pl?cty=CH&maxp=67043344&maxa=100&ymin=1990&ymin=2010&ymin=2030&.submit=Po%Alji+poizvedbo> (5. september 2007).

Population Reference Bureau (2005): *China's population trends*. Dostopno na <http://www.prb.org> (13. marec 2005).

Pörtner, Claus Chr (1996): *Population and economic growth*. Dostopno na <http://faculty.washington.edu/cportner/papers/MScDiss.pdf> (2. april 2007).

United Nations Population fund–UNFPA (2007): *Imbalanced Sex Ratio at Birth and Comprehensive Intervention in China*. Dostopno na <http://www.unfpa.org> (3. april 2005) in na <http://unstats.un.org/pop/dVariables/DRetrieval.aspx> (30. marec 2007).

Judith Banister (2004): *Shortage of girls in China today*. Dostopno na <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp> (12. december 2006).

Program for Development of Chinese women 2001–2010 (200): *Education of Women*. Dostopno na <http://spanish.china.org.cn/english/features/cw/140979.htm> (3. marec 2006).

Razvojni cilji novega tisočletja – Millennium development Goals (MDG). Dostopno na <http://www.unfpa.org/icpd/index.htm> (11. september 2007).

Riley, Nancy E. (2004): *China's Population: New Trends and Challenges*. Population Bulletin 99(2). Dostopno na http://www.prb.org/Template.cfm?Section=Population_Bulletin1&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=12466 (10. februar 2006).

Simon, Julian (1987): *Population growth, economic growth, and foreign aid*. Dostopno na <http://www.cato.org/pubs/journal/cj7n1/cj7n1-10.pdf>, <http://www.cato.org/pubs/journal/cj5n1/cj5n1-5.pdf>; (1. junij 2007).

State of world population (1999): *Six billion: a time for choices*. Dostopno na <http://www.unfpa.org/swp/1999/noteschapter2.htm> (11. september 2007).

Worldbank (2005): *China and the World Bank: A Partnership in Innovation*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/> (10. julij 2005).

World population Monitoring (2001): *Population, environment and development*. Dostopno na <http://www.un.org/esa/population/publications/wpm/wpm2001.pdf#search='world%20population%20monitoring'> (1. oktober 2003).

UNFPA and International Agreements (2005): *2005 World Summit*. Dostopno na <http://www.unfpa.org/icpd/index.htm#icpdreview> (6. september 2007).

Xuejun Yu (2000): *China's Response to Demographic Pressures: The Aging Complex*. Dostopno na <http://www.inwent.org/ef-texte/kop5/yu.htm> (10. februar 2003).

Yu, Catherine (2004): *China's Birth Planning Policy: Positive Steps to an Uncertain Victory*. Dostopno na http://economics.about.com/cs/moffattentries/a/china_birthplan_4.htm (5. avgust 2005).

Population nad Family Planning, Laws, Policies and Regulations (2005): *Marriage laws 1980*. Dostopno na http://www.unescap.org/esid/psis/population/database/poplaws/law_china/ch_record003.htm (10. september 2005).